

TAMPEREEN YLIOPISTO

Solja Virkkunen

TUKHOLMAN POMMI-ISKUN TEKIJÄN KEHYSTÄMINEN HELSINGIN
SANOMIEN JA DAGENS NYHETERIN UUTISOINNISSA

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

VIRKKUNEN, SOLJA: Tukholman pommi-iskun tekijän kehystäminen Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin uutisoinnissa

Pro gradu -tutkielma, 66 s., 7 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2012

Joulukuun 11. päivänä vuonna 2010 Tukholman keskustassa tapahtui pommi-isku, jossa kuoli iskun toteuttaja ja haavoittui kaksi sivullista. Päivää myöhemmin Ruotsin turvallisuuspoliisi Säpo vahvisti kyseessä olleen terrori-isku. Iskun toteuttaja oli irakilais syntynyt Taimur Abdulwahab, joka oli kasvanut Ruotsin Tranåsissa ja saanut Ruotsin kansalaisuuden vuonna 1992. Peruskoulun suorittuaan hän muutti opiskelemaan Isoon-Britanniaan, missä hän asui myös iskun aikaan.

Tukholman pommi-isku ja sen tekijä herättivät paljon julkista keskustelua niin Ruotsissa kuin Suomessa. Pro gradu -tutkielmassani analysoin pommi-iskua seurannutta sanomalehti uutisointia kehysanalyysin menetelmin. Tutkimukseni selvittää, miten pommi-iskun tekijä kehystettiin Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin sanomalehtiteksteissä ja -kuvissa seitsemän päivän aikana 12.–18.12.2010.

Tutkimusaineistosta nousee esiin kolme hallitsevaa kehystä: kiihkoilijakehys, maahanmuuttajakehys ja muslimikehys. Lisäksi aineistosta löytyy harvinaisempia kehyksiä, joista analysoin tarkemmin ruotsalaiskehystä, rikolliskehystä ja uhrikehystä. Kehystämisen tavat etenevät yksityisestä yleisempään. Tutkimusjakson alussa painotetaan tekijää yksityishenkilönä ja tämän henkilökohtaista historiaa, ja tapahtuma nähdään yksittäisenä väkivallantekona. Uutisoinnin edetessä tekijä kehystetään osaksi laajempaa kontekstia, ei kansainväistä terrorismia ja islamilaisia ääriliikkeitä.

Tekijä kehystetään suomalaisessa ja ruotsalaisessa aineistossa hieman erilaisin painotuksin. Helsingin Sanomat muodostaa kiihkoilijakehyksen Dagens Nyheteriä maltillisemmin. Toisaalta maahanmuuttajakehys on Helsingin Sanomissa yksipuolisempi kuin Dagens Nyheterissä. Ensisijaisiksi kehystäjiksi nousevat molemmissa aineistossa viranomaiset ja media. Helsingin Sanomissa vähemmistöjen edustajat eivät pääse ääneen yhtä usein kuin Dagens Nyheterissä.

Avainsanat: terrorismi, maahanmuutto, islam, kehys

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 TAUSTAA	2
1.2 TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	4
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1 KEHYSANALYYSI TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ	7
2.2 KANSALLISUUS JA IDENTITEETTI.....	12
2.3 MAAHANMUUTTAJAT, ISLAM JA MEDIA	16
2.4 TERRORISMI JA MEDIA	19
3 METODIT JA AINEISTON ANALYYSI	22
3.1 KEHYSANALYYSI METODINA	22
3.1.1 Kuva kehysanalyysin osana	24
3.1.2 Kuka pääsee ääneen?.....	25
3.1.3 Aineiston kuvaus	27
3.2 ANALYYSI KÄYTÄNNÖSSÄ	30
3.3 HALLITSEVAT KEHYKSET	32
3.3.1 Kiihkoilijakehys	32
3.3.2 Maahanmuuttajakehys	37
3.3.3 Muslimikehys	40
3.4 HARVINAISET KEHYKSET	44
3.4.1 Ruotsalaiskehys.....	44
3.4.2 Rikolliskehys.....	45
3.4.3 Uhrikehys	47
3.5 ENSISIJAISET KEHYSTÄJÄT	49
4 LOPUKSI	52
4.1 JOHTOPÄÄTÖKSET	53
4.2 SUOMALAISEN JA RUOTSALAISEN AINEISTON VERTAILU	58
4.3 MAHDOLLISIA JATKOTUTKIMUSAIHEITA.....	61
LÄHTEET	62
LIITE	67

1 Johdanto

Joulukuun 11. päivänä vuonna 2010 Tukholman keskustassa tapahtui pommi-isku, jossa kuoli iskun toteuttaja ja haavoittui kaksi sivullista. Ennen varsinaista iskua jouluostosruuhkan keskellä seissyt auto syttyi räjähdysmäisesti tuleen, haavoittaen lievästi kaksi ihmistä. Viisi minuuttia myöhemmin ensimmäisenkin räjähdysen takana ollut mies räjäytti itsensä kuoliaaksi aivan palopaikan lähellä. Hän oli varustautunut kuudella putkipommilla, joista kuitenkin vain yksi räjähti, ja siten sivullisia ei vahingoittunut.

Hetkeä ennen iskua Ruotsin turvallisuuspoliisi Säpo ja ruotsalainen uutistoimisto TT olivat saaneet sähköpostiviestin, johon oli liitetty arabian- ja ruotsinkielisiä äänitiedostoja. Päivää myöhemmin Säpo vahvisti kyseessä olleen terrori-isku. (Helsingin Sanomat 11.12.2010.) Iskun toteuttaja oli 28-vuotias irakilais syntynyt Taimur Abdulwahab, joka oli kasvanut Ruotsin Tranåsissa ja saanut Ruotsin kansalaisuuden vuonna 1992. Peruskoulun suorittuaan hän muutti opiskelemaan Isoon-Britanniaan, missä hän asui myös iskun aikaan irakilaistaustaisen vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa. Kolme kuukautta ennen Tukholman pommi-iskua hän oli matkustanut Irakiin ja saanut terroristikoulutusta muun muassa räjähteiden valmistamisessa. (HS 14.12.2010.)

Tukholman pommi-isku herätti paljon julkista keskustelua niin Ruotsissa kuin Suomessakin. Helsingin Sanomat (13.12.10) julisti kaksi päivää tapahtuman jälkeen, että ”Terrori-iskut tulivat Pohjolaan”. Dagens Nyheterin (13.12.10) pääkirjoituksessa pommi-iskun todettiin olleen hyökkäys meitä kaikkia kohtaan, ”Ett angrepp på oss alla”. Pommi-iskun nähtiin tietyllä tavalla olevan uuden ajan alku. Koska Suomessa ei ollut koskaan koettu vastaavaa terrorismia, peilattiin naapurimaassa tapahtunutta laajalti kotimaan oloihin. Ruotsalaiset tiedotusvälineet nostivat iskun myötä esille maahanmuuttajiin liittyviä kysymyksiä, joita ei ollut aiemmin tarvinnut käsitellä.

1.1 Taustaa

Journalistit osallistuvat oleellisesti todellisuuden kehystämiseen, eli siihen, millaiseen kontekstiin tosielämän tapahtumat asetetaan maailman mittakaavassa. Voidaan oikeastaan sanoa, että journalismi on kehystävä ammattikäytäntö. Toimittajat pyrkivät tekemään maailmaa ymmärrettäväksi kehystämällä ilmiöitä, tapahtumia ja toimijoita toistuvilla tavoilla. (Horsti 2005, 282.) Koska suuri osa ihmisistä luottaa joukkoviestimiin ulkopuolista maailmaa koskevassa tiedossa, on mediasta tullut tärkeä tekijä toisia ihmisiä ja heidän eri kulttuureitaan koskevien kuvien luomisessa ja edistämisessä. Median välittämät mielikuva ovat kuitenkin jossain määrin epärealistisia ja ne voivat luoda virheellistä todellisuutta. (Hashem 1995, 151.)

Journalismin tutkija Pentti Raittilan (2004, 296–7) mukaan kehukset, eli kielen ja kulttuurin kantamat todellisuuden jäsentämisen tavat, ohjaavat journalistisia rutiineja etenkin kriiseissä ja muissa yllättävissä tilanteissa. Tukholman pommi-isku oli yllätys paitsi medialle, myös itse Ruotsin turvallisuuspoliisi Säpolle – olihan tekijä asunut viimeiset kymmenen vuotta Isossa-Britanniassa (DN 13.12.2010). Ruotsissa oli toki aiemminkin tapahtunut terroristi-iskuja, mutta ne olivat olleet yksittäistapauksia ja liittyneet joko kotimaan politiikkaan (kesäolympialaisia vastustanut isku 1997 ja tunturimetsästystä vastustanut isku 1998) tai toisaalta Baader-Meinhof-ryhmän operaatioon Länsi-Saksan Tukholman-lähetystössä (vuonna 1975). Tukholman pommi-isku oli Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusjohtaja Magnus Ranstorpin mukaan terrorismitapauksena ennakoimattomampi, ylikansallisempi ja luonteeltaan monimutkaisempi kuin aiemmat. Siihen asti Tanska oli ikään kuin toiminut ”ukkosenjohdattimena” ja vetänyt itseensä pohjoismaisten islamististen terroristien huomion, tästä hyvänä esimerkkinä vuoden 2005 Muhammed-pilapiirrosjupakka ja sitä seuranneet Lars Vilksin piirroukset. (Kullberg 2011, 363–6.)

Suomi oli myös – ja on yhä tutkimusajankohtana – välttynyt terrorismi-ilmiön laajemmalta esiintymiseltä. Terrorismin lähihistoria Suomessa keskittyy 1900-luvun alkuun, kenraalikuvernööri Bobrikovin murhaan ja sisällissotaan. Terrorismiksi voidaan laskea myös Myyrmannin pommi-isku ja kouluampumiset. (Kullberg 2011, 10–13.) Islamistisia terrori-iskuja Suomessa ei ollut tapahtunut vuoteen 2010 mennessä, ja siksi Tukholman pommi-isku saattoi

tuntua koskettavan Suomea lähemmin kuin esimerkiksi Tanskassa siihen asti tapahtuneet terroristiteot. Onhan Ruotsi Suomelle historiallisesti, kulttuurisesti ja maantieteellisesti läheisempi maa. Tämän tutkimuksen näkökulmasta Tukholman pommi-iskun herättämiä reaktioita Ruotsissa ja Suomessa on mielekästä vertailla, koska nykyaikaista globaalia terrorismia ja ääri liikkeitä ei ole mahdollista tarkastella suljetussa tilassa. Ne vaikuttavat toisiinsa naapurimaissa. (Kullberg 2011, 379)

Journalismi toimii Tukholman pommi-iskun kaltaisissa yllättävissä tilanteissa ikään kuin automaattiohjauksella. Tällöin piilevät kulttuuriset ajattelumallit alkavat suunnata uutistuotannon rutiineja, kuten lähteiden ja näkökulmien valintaa, verbaalista ja visuaalista ilmaisua – toisin sanoen kehystämistä. (Raittila 2004, 196–7.) Viestinnän tutkija Veikko Pietilä (1995, 205) on kuvannut näitä ajatusmalleja kulttuurin pitkäksi käsivarreksi, joka toimituksen selän takana ”pääsee puuttumaan merkityksen tuotantoon yli ja ohi toimittajan tietoisien pyrkimysten”. Toisaalta Raittila (2004, 297) huomauttaa, että journalistit ovat monien kriisien yhteydessä oppineet varomaan stereotyyppisiin käsityksiin perustuvaa leimaamista. Stereotyyppien väistämisestä tutkittuja esimerkkejä ovat Estonia-onnettomuuden ja vuoden 2001 syyskuun 11. päivän uutisointi.

Kehystämiseen vaikuttavat myös käytännöt. Etenkin uutisgenrelle on ominaista, että journalistinen kulttuuri ja siihen liittyvät rutiinit ja työkäytännöt rakentavat uutistekstiä. Uutistekstin tuotannossa historiallinen ja ajankohtaan liittyvä tilannekonteksti sekä toimittajan henkilökohtaiset valinnat vaikuttavat tekstin muotoon ja sisältöön. Uutisjournalismille on tyypillistä, että uutinen kirjoitetaan journalistiseen kulttuuriin vakiintuneiden muotosääntöjen mukaan. Voidaan siis jopa sanoa, että uutisen kirjoittajana on yhtä paljon journalistinen kulttuuri kuin tapahtuman tekstiksi muuntava toimittaja. Rikosuutisissa kaavoittunut esitystapa saattaa ohjata tekstin tuotantoa vielä vahvemmin kuin monissa muissa uutistyypeissä. (Raittila 2004, 305.)

Raittilan (2004, 309) mukaan journalistiset rutiinit ja etenkin uutisjournalismin konventiot eivät ole sattumaa, vaan historiallisen kehityksen tulosta. Niiden kehityksen perustana on ollut ennen muuta pyrkimys ”teollisen” uutistuotannon tehokkuuteen. Tehokkuuden ohella niin journalismin

tekijät kuin kriitikotkin ovat painottaneet journalismin yhteiskunnallista vastuuta sananvapauden ja demokratian puolustajana sekä yhteiskunnallisen keskustelun aloitteellisena organisoijana. Näin journalismi pitkälti toimiikin, kun aiheena ovat etniset vähemmistöt. Tästä esimerkkejä ovat toimitusten aloitteesta syntyneet maahanmuuttajien haastattelut, vähemmistöjen elämää Suomessa seuraavat juttusarjat ja maahanmuuttajien omiin kirjoituksiin perustuvat maahanmuuttajasivut (Horsti 2002). Yllättävät uutistapahtumat ja niiden käsittely eivät sen sijaan ole samalla tapaa toimitusten hallinnassa.

Suomalainen journalismi on toiminut samanaikaisesti sekä kulttuuristen stereotyyppien uusintajana että niiden purkajana suhteessa etnisiin vähemmistöihin ja rasismiin. Näitä stereotyyppiä luodaan muun muassa kehystämällä tietyt yksilöt toistuvasti osaksi jotain tiettyä kontekstia. Samalla voidaan tulla luoneeksi rasistisia tai syrjiviä ajattelumalleja. Journalistien keskuudessa vallitsee tietynlainen yhteisymmärrys siitä, ettei rasistisia käsityksiä haluta tukea. Niinpä kulttuuriset myytit, stereotyypit ja etnisyyteen tai uskontoon perustuvat ajatusmallit – toisin sanoen kehykset – on tärkeä tiedostaa. Tiedostamisen jälkeen ne voidaan ottaa huomioon jokapäiväisessä journalistisessa työssä. (Raittila 2004, 310.) Tutkimukseni tavoite on tehdä Tukholman pommi-iskun tekijään liittyvät kehykset näkyviksi.

1.2 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Pohjoismaiden välillä ei ole tehty merkittävää vertailevaa maahanmuuttokysymyksiä käsittelevää tutkimusta, vaan tutkimukset keskittyvät pääasiassa yhteen maahan kerrallaan. Mediatutkija Karina Horsti (2007, 52) peräänkuuluttaa pohjoismaista tutkimusyhteistyötä. Hänen mukaansa monikulttuurisen yhteiskunnan ja median suhteen tutkiminen vaatii rohkeaa otetta ja kykyä tarkastella valtakulttuuria kriittisesti. Pohjoismaisella yhteistyöllä voisi olla juuri kriittisyyden osalta antoisa rooli, sillä vertailulla saataisiin paremmin näkyviin julkisuuden kansalliset piiret. Tutkimukseni pyrkii omassa mittakaavassaan vertailemaan median ja monikulttuurisuuden suhdetta kahdessa pohjoisessa, eli Suomessa ja Ruotsissa.

Horsti (2005, 70) toteaa, että identiteetti ja etenkin kansallinen identiteetti muotoutuu aina suhteessa toiseen, ja journalismi osallistuu omalla arkisella ja rutiininomaisella tavallaan kansallisen järjestyksen uudelleen tuottamiseen. Se ”toinen”, jota vastaan omaa identiteettiä rakennetaan, on maahanmuuttajia käsittelevässä uutisoinnissa etniseltä taustaltaan jokin muuta kuin valtaväestö. Tähän identiteetin rakentamiseen liittyy valta: valtaväestön jäsenen rakentuu normina, jolla on jo syntymästään lähtien ”luonnollinen” oikeus hallita. Tämän vastakkainasettelun vuoksi kehysanalyysi sopii Horstin mielestä erityisen hyvin rasismien, vierauden, kategorisoinnin, vierauden tunnistamisen, indifferenssin ja muiden maahanmuuttoon sekä monikulttuurisuuteen liittyvien asioiden tavoittamiseen. Kehysanalyysin tavoitteena on tehdä tämä vastakkainasettelu näkyväksi, ja siksi tarkastelen tutkimusaineistoani kehysanalyysin avulla. (Horsti 2005, 70.)

Journalisti voi kehystämismallinnoillaan vaikuttaa siihen, ketkä ihmiset ja mitkä instituutiot saavat äänensä kuuluviin julkisuudessa. Journalistin omat tietoiset tai tiedostamattomat asenteet saattavat vaikuttaa jutussa esiintyvien toimijoiden valintaan ja kontekstointiin sekä siihen, kuka pääsee puhumaan julkisuudessa omalla äänellään. (Raittila 2004, 309.) Pentti Raittila tosin uskoo, että useimmiten lähteiden ja puhujien valintojen taustalla ovat rutiinit, sattumat ja kireiden työaikataulujen asettamat rajoitukset, eivätkä tietoiset valinnat. Raittila on silti halunnut omalla maahanmuuttajuutta ja mediaa koskevalla tutkimuksellaan herätellä pohdintaa siitä, miten jokapäiväinen rutiinityö saattaa olla tuottamassa ja ylläpitämässä etnisiä stereotyyppioita, joista uutisia kirjoittavat journalistit tietoisella tasolla ilman muuta sanoutuvat irti. Tämä työ pyrkii samaan.

Tutkimukseni noudattaa Horstin (2005) tapaa soveltaa kehysanalyysia. Tutkimukseni kohteena ovat uutistekstit, joista tutkitaan, millaisin kehyksin journalismi kehystää tekijää, joka on etniseen ja uskonnolliseen vähemmistöön kuuluva rikollinen. Tutkin, mitä kehyksiä journalismi tarjoaa, mitä painotetaan ja mitä suljetaan pois. Erittelen aineistosta hallitsevia kehyksiä ja analysoin niiden taustoja. Otan huomioon yhteiskunnallisen ja kulttuurisen kontekstin ja vertailen niitä, sillä aineistoni on peräisin kahdesta erilaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista: Suomesta ja Ruotsista. Lisäksi otan huomioon genren ja lähteiden käytön.

Tutkimuksessani analysoidaan Tukholman pommi-iskua seurannutta suomalaista ja ruotsalaista sanomalehti uutisointia kehysanalyysin menetelmin. Haluan selvittää, miten pommi-iskun tekijä kehystetään sanomalehtiteksteissä. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Miten tekijän etninen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta vaikuttavat kehystämiseen?
- Kuka pääsee vaikuttamaan kehystämiseen?
- Kehystetäänkö tekijä samalla tavalla Suomessa ja Ruotsissa?

Tutkimusaineistoni koostuu Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin sanomalehtiteksteistä ja -kuvista seitsemän päivän ajalta 12.–18.12.2010. Aineistossa on huomioitu kaikenlaiset tekstityypit aina uutisista kommentteihin ja pääkirjoituksiin, ja kuvista niin valokuvat, muut kuvat kuin grafiikat. Helsingin Sanomissa julkaistiin valitulla aikavälillä 24 pommi-iskuun liittyvää tekstiä ja 30 kuvaa, ja Dagens Nyheterissä 73 tekstiä ja 103 kuvaa.

Tutkimukseni teorialuvussa esittelen kehysanalyysin kehityksen, sen eri tulkintoja sekä miten sovellan kehysanalyysiä tässä tutkimuksessa. Lisäksi käsittelen kulttuurin ja identiteetin käsitteitä sekä tarkastelen median suhdetta maahanmuuttajiin, islamiin ja terrorismiin. Analyysiluvussa esittelen kehysanalyysin käytännön soveltamisen keinoja ja käyn läpi analyysin keskeisimmät tulokset. Esittelen analyysiluvussa hallitsevat kehykset, eli ne, jotka dominoivat tutkimusaineistoa määrällisesti, mutta kiinnitän huomiota myös harvinaisempiin kehyksiin. Viimeisessä luvussa teen yhteenvedon tutkimustuloksista ja vertaan suomalaisen ja ruotsalaisen aineiston kehysten eroja ja yhtäläisyyksiä. Lisäksi erittelen tulosten perusteella tekemiäni johtopäätöksiä sekä esitän tutkimukseni perusteella esiin nousseita mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä.

2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa käsittelen niitä teorioita ja tutkimustuloksia, joita hyödynnän analyysi- ja johtopäätösluvuissa tutkimusaineistoni tulkitsemiseen. Tutkimusaiheeni kannalta olennaisia käsitteitä ovat kansallisuus, identiteetti, maahanmuuttajat, islam, terrorismi ja ennen kaikkea kehys.

2.1 Kehysanalyysi teoreettisena viitekehysenä

Kehysanalyysi voidaan mieltää tutkimuksessani sekä teoreettiseksi että metodologiseksi viitekehukseksi. Toisaalta käytän sitä aineistoni analyysimetodina, mutta silti se ei ole pelkästään käytännön työkalu, vaan myös teoreettinen pohja, jolle rakennan tutkimukseni.

Sosiologian tutkija Erving Goffman hahmotteli teorian kehysanalyysistä teoksessaan *Frame Analysis* (1974). Goffman kehitti teorian etenkin kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen tutkimiseksi. Hänen mukaansa ihmiset havainnoivat, tunnistavat ja nimeävät asioita ja tapahtumia erilaisten kehysten avulla. Kehykset antavat mielen ja merkityksen asioille ja tapahtumille. Me voimme itse antaa asioille erilaisia kehyksiä, jolloin nämä asiat näyttäytyvät eri valossa. Toisaalta kohtaamme asioita valmiiksi kehystettyinä. Tavallaan kyse on siis kontekstualisoinnista (Karvonen 2000, 82). Yleensä ihmiset eivät tiedosta kohtaamiaan kehyksiä, mutta kehysanalyysin avulla voimme kiinnittää huomion siihen, miten erilaisia arkipäivän elämään liittyviä kokemuksia jäsennetään.

Goffmanin teoria on monitasoinen kahdellakin tavalla. Ensinnäkin useimmissa tilanteissa tapahtuu monia asioita samanaikaisesti, ja jopa yksittäinen tilanne saattaa näyttäytyä eri toimijoille eri tavoin. Ihmiset saavat erilaisia vihjeitä samassa tilanteessa, ja toisaalta ihmiset kehystävät samaa tilannetta kukin omalla tavallaan. Toiseksi kehysten käsite on luonteeltaan sosiaalis-kulttuurinen: kulttuuri vaikuttaa siihen, miten kehykset muotoutuvat, joten tietyssä kulttuurissa kehykset muotoutuvat aina samalta pohjalta. (Horsti 2005, 49.) Myöhemmin

kehysanalyysiä on sovellettu paljon paitsi sosiologian, myös viestintätutkimuksen, ja etenkin poliittisen viestinnän tutkimuksen puolella. Syy on juurikin tässä monitasoisuudessa: kehysten käsite tarkastelee sekä toimijuutta että rakennetta, ja yhdistää yksilötason kokemuksen kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen tasoon (Horsti 2005, 50).

Viestintätutkimuksen kontekstissa tutkija Todd Gitlin (1980, 7) määrittelee kehukset lausumattomiksi ja tiedostamatta jääviksi malleiksi, jotka jäsentävät maailman paitsi raportoiville journalisteille myös niille, jotka joutuvat luottamaan heidän raportteihinsa. Kehys sisältää tietyn ennakkokäsityksen siitä, miten todellisuus on rakentunut ja mikä siinä on merkittävää. Sen pohjalta uudet tiedot, havainnot ja kokemukset jäsennetään osaksi tiettyä kokonaisuutta (Väliveronen 1995, 9). Samalla tämä ennakkokäsitys ohjaa korostamaan joitakin puolia ja jättämään toiset huomiotta (Karvonen 2000, 82).

Kehykset ovat Gitlinin (1980, 7) mukaan itsepintaisia tiedostamisen, tulkinnan ja esittämisen malleja, ja samalla valikoinnin, painottamisen ja poissulkemisen malleja, joilla symbolien käsittelijät organisoivat maailmaa rutiininomaisesti. Symbolien käsittelijät ovat toimittajia, ja kehysanalyysiä soveltaneissa mediatutkimuksissa huomio on usein kiinnittynyt nimenomaan rutiininomaisuuteen: toimittajat kehystävät samanlaisia teemoja ja tapahtumia samalla tavalla (Horsti 2005, 53). Kehysten käsite auttaa siis myös hahmottamaan jatkuvuutta, joka on tyypillistä journalismille, ja etenkin uutisjournalismille (Väliveronen 1995, 9). Vastaanottajalle journalismi saattaa näyttäytyä irrallisten asioiden ja tapahtumien raportointina, mutta sitä se ei tietenkään ole.

Kehystäminen on toimittajan työlle keskeistä. Monimutkaisista tapahtumista ja teemoista on muokattava selkeitä ja nopeasti omaksuttavia uutisia. Viestinnän tutkija Esa Väliverosen (1996, 107–112) mukaan kehys on perusjäsenitys, organisoiva idea, jonka avulla toimittajat tulkitsevat tiettyä tapahtumaa, ilmiötä tai yhteiskunnallista teemaa. Kehystämällä toimittaja jäsentää yksittäisiä tapahtumia ja laajempia ilmiöitä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, jonka sisällä on omat syynsä ja seurauksensa (Väliveronen 1995, 9). Kehysten avulla toimittajat voivat käsitellä suuria määriä informaatiota nopeasti: tunnistaa jonkin asian uutisarvoiseksi, luokitella sen ja

pakata sen käsitettävän ytimekkääseen muotoon yleisöä varten. Nopeutensa vuoksi kehykset ovat uutisorganisaatioissa välttämättömiä prosessoinnin välineitä (Gitlin 1980).

Toimittaja ei tule toimitustilanteeseen tyhjin kehyksin, vaan hänellä on omat tulkintamallinsa, eli esimerkiksi ammattiin liittyvät kehykset, henkilökohtaiseen historiaan liittyvät kehykset sekä laajemmat kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvät kehykset (Horsti 2005, 53). Enimmäkseen kehykset ovat julkilausumattomia, ja sekä lähettäjä että vastaanottaja soveltavat niitä automaattisesti ja erityisemmin tiedostamatta (Gitlin 1980, 7). Toimittaja käyttää tätä hiljaista tietoa ”selkäytimestään”, eikä välttämättä osaisi sanallistaa sitä (Karvonen 2000, 80).

Mediatutkijoiden William A. Gamsonin ja Kathryn E. Laschin (1983) mukaan uutisjuttua laativaa tekijää ohjaa jokin kehys, kuten käsitys vaaleista hevoskilpailuna. Siten rutinoituneella toimittajalla on jutun teon alusta alkaen mielessään kaavamainen rakenne, jonka muuttujien paikat hän täydentää kyseessä olevan tapauksen henkilöillä ja tapahtumilla. Yleensä toimittaja ja hänen yleisönsä voivat toki soveltaa yhteisesti jaettua kehystä tapahtumiin ja tilanteisiin. Kun sekä toimittaja että hänen yleisönsä tuntevat käytetyn kehyksen, toimittajan tarvitsee vain aktivoida haluttu kehys yleisön mielessä. Tämä tapahtuu sijoittamalla esitykseen tiettyjä avainsanoja, metaforia, käsitteitä, symboleita ja stereotyyppisiä kuvallisia elementtejä. (ks. myös Karvonen 2000, 81–82.)

Omien tulkintamalliensa lisäksi toimittaja kohtaa työssään monenlaisia lähteiden ja instituutioiden tuottamia kehyksiä, joiden ristipaineessa hänen on tuotettava uusia, uutistapahtumaa selkeyttäviä kehyksiä (Horsti 2005, 53). Tätä ristipainetta voi kuvata merkitysten tuottamisen kamppailuksi, jossa jotkut kehykset nousevat hallitseviksi. Gitlin (1980, 10) tutkii tätä ristipainetta hegemonian käsitteen avulla. Hänen tulkinnassaan hegemonia tarkoittaa ylhäältä päin tulevan yhdistävän suostuttelun yhdistymistä alhaalta päin tulevaan myöntymiseen, eli johtavan luokan dominanssia ideologian läpäistessä arkijärjen ja päivittäiset käytännöt. Hegemonia ei yleensä ole harkittua, mutta se on systemaattista ”massojen yksimielisyyden järjestämistä vallitsevan järjestyksen hyväksi” (Gitlin 1980, 253).

Hegemonian näkökulma selittää siis, miten itsestäänselvyyksiksi muodostuneilla journalistisilla kehyksillä tuetaan tiedostamattomatta mutta systemaattisesti vallitsevaa järjestystä (Horsti 2005, 54). Käytännön näkökulmasta Väliverronen (1995, 10) toteaa, että vaikka journalismia ja yksittäisiä lehtijuttuja jäsentävät kehykset ovatkin tässä mielessä kilpailun ja vuorovaikutuksen tulosta, on varsin hankalaa tutkia ja osoittaa, ”kenen kehys” kulloinkin on kyseessä. Suoria lainauksia lukuun ottamatta on hyvin vaikea erottaa, kuka yksittäisessä uutistekstissä kulloinkin puhuu.

Yleensä kehystämistä siis kuvataan tällaisena tiedostamattomana ja rutiininomaisena tapahtumana, mutta vastakkaisen näkökulmakin on olemassa. Vastakkaisen näkökulman mukaan toimittaja voi valita sopivan kehyksen myös tiedostaen, ja saada kehystetyn asian siten näyttämään halutunlaiselta. Tästä näkökulmasta myös muut intressiryhmät vaikuttavat määrätietoisesti kehystämisprosessiin: poliittisen viestinnän tutkijan Erkki Karvosen (2000, 79–80) mukaan yhteiskunnassa vallitsee jatkuva kädenvääntö siitä, mikä ryhmittymä saa oman määritelmänsä vallitsevaksi julkisessa ajattelussa ja keskustelussa. Se, joka saa oman määritelmänsä hallitsevaan asemaan, hyötyy tästä saadessaan muutkin ajattelemaan asiasta ”oikein”. Yleisemmin kehystäminen nähdään kuitenkin juuri rutiininomaisena tapahtumana.

Kehyksen vahvuuksia ovat näkemyksestä riippumatta sen kytkös valta- ja hegemoniakysymykseen sekä mahdollisuus soveltaa kehyksiä viestinnän tutkimuksen kentän laidasta laitaan, eli niin tuotantoon, tekstiin kuin vastaanottoon (Horsti 2005, 51). Horsti (2005, 46) on käyttänyt kehysanalyysia monikulttuurisuutta ja turvapaikanhakijoita koskevassa tutkimuksessaan, ja toteaa sen sopivan hyvin marginaaliryhmiä käsittelevään tutkimukseen. Kehyksen käsitettä on sovellettu myös mielenosoitusten, aktivismin ja protestoinnin julkisuuden käsittelyyn ja todettu, että journalismi kehystää vaihtoehdot yhteiskunnalliset näkemykset usein vastakkainasettelun kautta. Sotaan ja katastrofeihinkin liittyvissä kehysanalyyseissä osapuolet jaetaan usein ”meihin” ja ”muihin” (Entman 1991).

Kehyksen käsite soveltuu monitasoisuutensa vuoksi saman aihepiirinkin sisällä monenlaiseen analyysiin. Sovellustapa riippuu tutkimuskysymyksistä, aineistosta ja tutkimusasetelmasta. Viestinnän tutkija Paul D’Angelo (2002, 873–4, ks. myös Horsti 2005, 51) jaottelee neljä

erilaista sovellustapaa: 1) mediateksteistä eritellään kehyksiä ja niitä mitataan määrällisesti, 2) tutkitaan olosuhteita, jotka tuottavat tiettyjä kehyksiä, 3) tutkitaan, miten kehykset ovat vuorovaikutuksessa yksilön aiemman tietämyksen kanssa, eli miten kehykset vaikuttava tulkintaan, tiedon muistamiseen ja päätöksentekoon ja 4) tutkitaan, miten kehykset muovaavat yhteiskunnallisen ja kulttuurisen tason prosesseja, kuten julkista keskustelua. Tässä tutkimuksessa sovelletaan kahta ensin mainittua kohtaa. Kehyksiä eritellään ja niiden määrä otetaan huomioon, jotta nähdään, mitkä kehykset nousevat hallitseviksi. Silti kyseessä on laadullinen eikä määrällinen tutkimus. Lisäksi yritetään löytää syitä kyseisten kehysten esiintymiselle, vaikkei niihin johtaneista olosuhteista voidakaan aineistoa tutkimalla saada lopullista selvyttä.

Poliittisen viestinnän tutkija Robert Entman (1993, 56–7, ks. myös Karvonen 2000, 83) on nostanut esiin neljä viestintätutkimuksen teorian kiistakapulaa, joissa voitaisiin hyötyä nimenomaan kehysanalyttisestä ajattelutavasta. Ensimmäinen koskee yleisön autonomiaa. Entmanin mielestä kehysanalyysi osoittaa, että tekstiin tuotettu dominoiva merkitys määrää pitkälti yleisön luennan. Hän väittää, että jos tekstissä oleva kehys korostaa useilla toisiaan tukevilla tavoilla, että lasi on puoliksi täynnä, vain suhteellisen harvat tulkitsevat sen puolityhjäksi. Näin, vaikka heillä tietysti olisi mahdollisuus myös tähän tulkintaan, jos heidän omat taustatietonsa sitä tukevat.

Toinen koskee journalistista objektiivisuutta. Vaikka journalistit seuraisivat ”objektiivisen” uutisoinnin sääntöjä, he voivat samalla uusintaa vallitsevaa kehystämisen tapaa. Tämä estää yleisöä muodostamasta tasapuolista käsitystä maailmasta. Koska journalistit eivät tunne kehystämisen ideaa ja sen vaikutusta, he antavat eri intressiryhmien manipuloida itseään. Jos toimittajat tunsivat kehykset ja niiden voiman, he pystyisivät paremmin toimimaan ja ajattelemaan itsenäisesti. (Entman 1993, 56.)

Kolmas koskee sisällönerittelyä. Entmanin mukaan tekstuaalisen merkityksentutkimuksen päätehtävä tulisi olla käytettyjen kehysten tunnistaminen ja kuvailu. Jos sisällönerittelyä ohjaisi kehysanalyttinen ymmärrys, välttyttäisiin kaikkia ilmauksia pitämästä yhtä huomattavina ja

vaikuttavina. Sisällön mekaaninen listaaminen ei vastaa sitä, mitä yleisön jäsenet todellisuudessa poimivat tekstistä esiin mielissään olevien kehysten ohjaamina. (Entman 1993, 56.)

Neljäs ja viimeinen kiistakapula koskee yleistä mielipidettä ja normatiivista demokraattista teoriaa. Entman viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan kehystäminen näyttäisi olevan keskeinen voima demokraattisessa prosessissa. Poliittiset eliitit pystyvät kontrolloimaan tapoja, joilla yhteiskunnalliset kysymykset kehystetään. Kehystämällä asiat itselleen sopivasti eliitit luovat haluamansa tilannemääritelmän, jonka media useimmiten nielee sellaisenaan. Siten myös yleinen mielipide manipuloidaan eliitin haluamaksi. (Entman 1993, 56–7.)

Entmanin kuvailemat esimerkit ovat melko äärimmäisiä, enkä pysty ottamaan kantaa niiden lopulliseen paikkansapitävyyteen. Oleellisempaa on, että ne valottavat monelta kantilta kehysten käsitteen ja kehysanalyysin käyttökelpoisuutta välineenä ja metodina tapauksissa, joissa itsestäänselvyyksistä halutaan tehdä näkyviä ja vanhoja ajattelumalleja halutaan kyseenalaistaa.

2.2 Kansallisuus ja identiteetti

Journalismissa erilaisten lähteiden ja intressien kamppailussa tuotetut etnisyydet ovat varsin merkittäviä siksi, että monien ihmisten suorat kontaktit etnisiin vähemmistöihin ovat vähäisiä. Monella ei esimerkiksi ole omia kokemuksia maahanmuuttajista, vaan heidän tietonsa maahanmuuttajista perustuvat median välittämään informaatioon. Sosiologi Zygmunt Bauman (1997, 51) liittää tähän suhteeseen sosiaalisen etäisyyden käsitteen. Silloin kun sosiaalinen etäisyys on pitkä, kategorisointi ja tyypittely korostuvat. Mitä kauempana sosiaalisen etäisyyden jatkumolla jokin tietty ihminen on, sitä yleisempää, tyypitellympää ja enemmän stereotyyppioihin perustuvaa tietoa hänestä on ja sitä tyypitellympiä ovat reaktiot häneen. Sosiaalinen etäisyys tukee vallitsevia kehyksiä, koska kehysten kyseenalaistavia kokemuksia ei todennäköisesti ole olemassa (Bauman 1997, 51).

Yhteiskuntafilosofi ja tutkija Stuart Hall (1999, 54) ajattelee kansallisten kulttuurien tyypittelystä samoin kuin Bauman. Kansalliset kulttuurit eivät ole Hallin mielestään yhtenäisiä, vaan perustuvat diskursiivisiin keinoihin, jotka esittävät eron yhtenäisyydeksi tai identiteetiksi, eli samuudeksi. Diskurssi kansoista ja kansakuntien järjestyksestä siis tukahduttaa yksilöiden väliset erot ja muuttaa ne samuudeksi. Tätä ajatusta voi kyseenalaistaa erottamalla ”tyypittelyn” stereotypioihin ja kategorioihin. Stereotypiat esittävät jonkin ihmisryhmän ikään kuin se olisi piirteiltään homogeeninen ja näiden homogenisoitujen piirteiden nähdään olevan luonteeltaan paitsi pysyviä myös luonnollisia ja myötäsyttyisiä. Mentaaliset kategoriat voivat sen sijaan olla huomattavasti joustavampia kuin stereotypiat. Kategoriat eivät välttämättä ole muuttumattomia tulkintoja kohteistaan, vaan niitä voidaan muuttaa uusien havaintojen perusteella. Lisäksi kategoriat eivät rakennu pelkälle joko–tai-logiikalle, vaan ne voivat perustua myös sekä–että-ajattelulle. (Lehtonen 2004a, 22.)

Stereotypisoivan ajattelun lisäksi maahanmuuttajien ja etnisten sekä uskonnollisten vähemmistöjen määrittely tapahtuu suhteessa johonkin järjestykseen. Teorioita erilaisista järjestyksestä ja niistä poikkeamisesta ovat kehittäneet Baumanin (1997) lisäksi ainakin antropologi Liisa Malkki (1995) ja kulttuurintutkija Sara Ahmed (2000). Jotta jokin ihminen tai ihmisryhmä tunnistetaan ja määritellään poikkeavuudeksi, on oltava systeemi tai järjestys, johon poikkeavuus voidaan suhteuttaa. On oltava konteksti, jossa vieraaksi tunnistaminen ja määrittelemisen tapahtuvat (Ahmed 2000). Järjestys ja poikkeavuudet eivät ole pysyviä, vaan ne muotoutuvat ja muuttuvat jatkuvasti. Sosiaalinen järjestyksään ei ole koskaan valmis, koska sitä tuotetaan ja järjestellään jatkuvasti. Esimerkiksi kansallisvaltioiden järjestys ei ole aina ollut olemassa (Malkki 1995).

On yleistä, että maahanmuuttajat ja etniset sekä uskonnolliset vähemmistöt kehystetään suhteessa kansalliseen järjestykseen: he ovat poikkeamia vallitsevasta kansallisesta järjestyksestä. Heidät on tunnistettu valtaväestöstä (esimerkiksi suomalaisuudesta tai ruotsalaisuudesta) ulkopuolisiksi. Maahanmuuttaja- ja vähemmistökehysten rutiininomainen toistaminen mediajulkisuudessa kuitenkin hännää kuvitelmaa kansallisesta järjestyksestä ja samaten suomalaisuudesta tai ruotsalaisuudesta. ”Suomalainen” tai ”ruotsalainen” joutuu koko ajan pohtimaan, kuka hän on. Toisaalta maahanmuuttajien mediarepresentaatio ja heihin liitetyt

kehykset vahvistavat kansallista järjestystä, mutta toisaalta ne mahdollistaa kuvitellun yhtenäisyyden kyseenalaistamisen. (Horsti 2005, 36.)

Media ja journalismi ovatkin hyvin olennaisessa asemassa kansallista järjestystä tarkasteltaessa. Journalismilla on nimittäin muihin yhteiskunnan alueisiin kuten politiikkaan tai talouteen verrattuna yksi erikoisominaisuus: julkisuus. Media voi ohjata kiinnostuksen valokeilaa tiettyihin asioihin ja toimijoihin, ja toisaalta jättää tiettyjä asioita ja toimijoita julkisuuden marginaaliin (Horsti 2005, 37). Tämän apuna toimivat kehykset ja kehystäminen. Kehystämällä eli yhdistämällä jokin yksittäinen asia johonkin laajempaan kontekstiin voidaan esimerkiksi painottaa tiettyä historian tulkintaa ja tukahduttaa toinen, tai tukea kansallista järjestystä sen kyseenalaistamisen sijaan. Horsti (2005, 37–38) huomauttaa, että sanomalehtijournalismi on jo rakenteessaan sopeutunut vahvasti kansalliseen järjestykseen jakaessaan uutiset kotimaan ja ulkomaan osastoihin.

Kansalliseen järjestykseen liittyy käsitys identiteetistä, jonka määrittelyssä puolestaan toiseuden teema on keskeinen. Stuart Hallin mukaan voimme ymmärtää itseämme vain suhteessa ”toiseen”, vaikka toiseuden muodostaminen olisikin yritys asettaa paikalleen se, mitä emme ole, ja pyrkimys pysyä siitä loitolla. Kansallinen ja kulttuurinen identiteettimme ei nimittäin muodostu Hallin mukaan aidosti sisältä päin, vaan aina identiteettiyhteisön ja sille ”toisen” välisestä suhteesta. (Hall 1992, 305.) Identiteetin merkitystä ”ei voi konstruoida muuten kuin suhteessa Toiseen, suhteessa siihen, mitä se ei ole, siihen, mikä siltä nimenomaisesti puuttuu ja mitä on kutsuttu ”konstitutiiviseksi ulkopuoliseksi”” (Hall 1999, 251-2).

Toisin sanoen tiedämme, keitä olemme vain tietämällä, keitä emme ole. Kansallinen identiteetti on jatkuvasti neuvottelun alaisena ja sitä tuotetaan tekemällä ero tutun ja oudon välille. Kansallista identiteettiä rakennetaan kanssakäymisessä ulkopuolisten, muukalaisten ja vierasmaalaisten kanssa. (Lehtonen 2004b, 255.) Tässä identiteettineuvottelussa on ”keskeisesti kyse siitä, kuinka ollaan kanssakäymisissä niiden ihmisten kanssa, jotka voidaan tunnistaa muukalaisiksi ja jotka vaativat kansalaisilta vastauksia kysymyksiin siitä, keitä he ovat, kuuluvatko he tänne, kuka minä olen ja keitä me itse olemme” (Ahmed 2000, 101).

Visuaalisen journalismin tutkija Anssi Männistö (1999, 34) esittää, että juuri uutisia välittävä media on nykyaikaisessa yhteiskunnassa se rajapinta, jossa kollektiivin myyttiset uskomukset ja arvot sekä käsitykset historiasta saatetaan yhteen niiden ideologiaa tuottavien prosessien kanssa, jotka määrittävät yhteiskunnan suuntaa. Tässä tutkimuksessa myytin ja kehyksen suhteeseen ei paneuduta tarkemmin, mutta se antaa hieman toisenlaisen näkökulman kehysten ymmärtämiseksi. Männistö (1999, 24) tarkkailee myyttejä kerrontana, joka pitää yhteisön kiinni historiassaan, kun taas ideologiat tarjoavat viitekehyksiä, joiden puitteissa ja joihin nojautuen yhteisö ja sen yksilöt suuntautuvat tulevaisuuteen. Myytin välityksellä historia vaikuttaa nykyhetken ratkaisuihin sekä hallitsevaan ja eteenpäin katsovaan ideologiaan. Median funktio on myyttien ja ideologian näkökulmasta raportoida myyteistä, eli siitä, minkä yhteisö on aiemmin kokenut arvokkaaksi ja itselleen ominaiseksi ja toisaalta reagoida eli formuloida ja esittää ideologisia, tulevaisuutta koskevia toivetoivoja.

Vieraita kulttuureita ja sivilisaatioita koskevat journalistiset esitykset ovat hyviä esimerkkejä Männistön esittämän poliittisen myytin ja ideologian suhteesta. Männistön mukaan voidaan olettaa, että mitä vieraampi ja kaukaisempi toinen kulttuuri on arkisen havaitsemisen ja ymmärryksen kannalta ja mitä enemmän jonkin tapahtuman tai toiminnan taustalla on itsellemme vieraisiin traditioihin tai uskontoihin liittyviä vaikuttimia, sitä enemmän arvostelemme tapahtumaa tai sitä koskevaa uutista myytin emmekä tiedon perusteella. Esimerkiksi televisiouutisten vastaanottotutkimus on näyttänyt toteen, että kohdatessaan juttuja tapahtumista, joista katsojalla ei ole mielessään valmiita kehyksiä, katsojat ovat kykenemättömämpiä neuvottelemaan ja rakentamaan näiden tapahtumien merkityksiä itse ja ovat siksi riippuvaisempia jutun sisältämistä merkityksistä. (Männistö 1999, 24.) Myytit ovat tällä tapaa sidoksissa Baumanin sosiaalisen etäisyyden käsitteeseen.

Kehyksen käsitteen vahvuus vierauden ja kategorisoinnin analyysissä on, että siinä yhdistyvät kognitiivinen taso ja yhteiskunnallinen taso. Horsti (2005, 69) mainitsee kehysten sosiokognitiivisen ulottuvuuden, jolloin kognitiivisuuden käsitteessä painottuu ihmisten samanmielisyys jostakin asiasta. Tekstilngvistiikan tutkija Teun A. van Dijk (1987, 23–24) mukaan etniset ennakkoluulot tuotetaan ja uusinnetaan, kun jokapäiväiset elämän kokemukset muotoillaan puheessa. Baumanin sosiaalisen etäisyyden ajatusta myötäillen van Dijk esittää, että

etniset asenteet omaksutaan ensisijaisesti puheen ja tiedotusvälineiden kautta, ei suinkaan välittömän vuorovaikutuksen ja havainnoinnin tuloksena. Puhe uusintaa joukkotiedotusvälineistä tai institutionaalista teksteistä poimittua tietoa ja niissä esitettyjä kehyksiä, jotka sekoittuvat henkilökohtaisten keskustelujen kautta omaksuttuihin asenteisiin. Ihmiset eivät useinkaan muista konkreettisia viestintätapahtumia ja niiden sanomia, mutta käytännössä he yleistävät niiden pohjalta merkityksiä, uskomuksia ja mielipiteitä uudessa kontekstissa. (Raittila 2004, 304.) Näin tiedotusvälineiden luomat kehykset muodostuvat ihmisten omiksi kehyksiksi.

Edellä mainituista syistä on tärkeä tutkia ja tiedostaa median rooli maahanmuuttajien, etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen yhteiskunnallisen aseman määrittelijänä. Jos kehykset rakentuvat van Dijkin kuvaamalla tavalla ”sosiaalisessa kognitiossa”, eli etniset asenteet omaksutaan ensisijaisesti puheen ja tiedotusvälineiden kautta, eikä suinkaan välittömän vuorovaikutuksen ja havainnoinnin tuloksena, on journalismin merkitys eri ihmisryhmien suhteiden väliselle kehitykselle ensisijaisen tärkeä. Yhtä tärkeää on, että journalismin tekijät ovat tietoisia tästä merkityksestä.

2.3 Maahanmuuttajat, islam ja media

Etniset vähemmistöt esiintyvät uutismediassa harvoin. Tähän tutkimustulokseen on päädytty sekä maissa, joissa etnisten ryhmien määrä on suuri ja maahanmuuton historia pitkä (kuten Alankomaat ja Iso-Britannia) että maissa, joissa maahanmuutto on tuoreempi ilmiö (kuten Suomessa ja Ruotsissa). Poikkeuksen etnisiä vähemmistöjä koskevaan pieneen uutispuroon tekevät nopeat muutokset, poikkeukselliset tapahtumat sekä erilaiset konfliktit – kuten Tukholman pommi-isku. Nämä yleisimmät aihepiirit ovat samoja tiedotusvälineestä, yhteiskunnallisesta tilanteesta ja etnisestä tilanteesta riippumatta. (Pietikäinen 2002, 20–1 ja Brune 2002, 373.)

Journalismissa ei raportoida etnisistä vähemmistöistä laajamittaisesti vähemmistötutkija Sari Pietikäisen (2002, 20) mukaan siksi, että etniset vähemmistöt ovat pieniä lukumäärältään ja

vaikutusvallaltaan niin yleisönä, kuluttajana kuin poliittisena toimijana. Etnisiä ryhmiä käsittelevän uutisoinnin ei myöskään ajatella kiinnostavan tai koskettavan kovin monia. Siksi, aivan kuten muidenkin vähemmistöjen kohdalla, tarvitaan jotain poikkeuksellista, jotta uutiskynnys ylittyy. Tästä johtuen usein toistuva tutkimustulos on, että uutiset etnisistä vähemmistöistä keskittyvät erityisesti maahanmuuttoon ja ongelmiin. Eniten palstatilaa esimerkiksi Helsingin Sanomissa ovat Pietikäisen tutkimuksen mukaan saaneet jutut oleskelulupapäätöksistä, maahanmuuttajien määristä ja rikosuutisista. Useimmiten Helsingin Sanomissa uutisoitiin tarkemmin määrittelemättömistä pakolaisista ja ulkomaalaisista, kun taas yksittäisistä etnisistä ryhmistä eniten palstatilaa saivat venäläiset ja somalit. (Pietikäinen 2002, 20)

Pietikäisen tutkimustuloksia tukee Mari Maasilan, Juho Rahkosen ja Pentti Raittilan helmikuussa 2007 toteuttama systemaattinen mediaseuranta, jonka tuloksena julkaistiin raportti *Islam suomalaisissa joukkoviestimissä* (2008). Raportin mukaan journalismi korostaa islamin väkivaltaisuutta ja ääri-ilmiöitä. Kaksi kolmasosaa helmikuun 2007 mediaseurantaan osuneista jutuista käsitteli islamia poliittisen väkivallan tai terrorismin yhteydessä ja lähes puolessa näistä jutuista kirjoitettiin ääri-islamisteista, islamisteista, fundamentalisteista tai fanaatikoista (Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008, 34–48). Tämä konteksti on hyvä pitää mielessä, kun tarkastellaan Tukholman pommi-iskua ja sen tekijää, ja tässä mielessä tämän tutkimuksen aineisto edustaa hyvin tyypillistä islamia koskevaa sanomalehtiuutisointia.

Uskontotieteen tutkija Teemu Taira (2008, 218–220) on analysoinut suomalaisia islam-aiheisia sanomalehtitekstejä tarkemmin ja todennut, että islamista keskustellaan joukkoviestimissä usein suhteessa niin sanottuihin moderneihin arvoihin, kuten talouden ja koko yhteiskunnan kehittymiseen, rationalisointiin, demokratiaan, yksilönvapauteen ja sananvapauteen. Tällöin islamista rakentuu usein kuva normipoikkeama, jota kehystävät kehittymättömyys, pysähtyneisyys, takapajuisuus sekä epädemokraattisuus. Islamia koskevissa kirjoituksissa määritellään ja kehystetään Tairan mukaan viime kädessä suomalais-länsimaista identiteettiä, sitä, mitä ja millaista on olla hyvä ja moderni suomalainen.

Myös ruotsalaisessa tutkimuksessa on päädytty samansuuntaisiin tuloksiin. Ruotsi on ollut Suomeen verrattuna edelläkävijä maahanmuuttokysymyksiä tarkastelevassa mediatutkimuksessa pidemmän maahanmuuttohistoriansa vuoksi. Ruotsalaisessa tutkimuksessa (esim. Brune 2004 ja Hultén 2006) on kiinnitetty maahanmuuttajien representaation lisäksi huomiota juurikin Ruotsin ja ruotsalaisuuden esittämiseen. Tutkimusten mukaan journalismi esittää maahanmuuttajien avulla ruotsalaisuuden unelmana, johon uusien tulijoiden tulisi sopeutua ja pyrkiä.

Ruotsalaismedialle tyypillistä on sekin, että etnisten vähemmistöjen jäseniä ja maahanmuuttajien edustajia käytetään tiedotusvälineissä lähteenä hyvin harvoin, mutta viranomaisia ja poliisia sitäkin useammin. Siten uutisjournalismi noudattaa viranomaisten diskursseja ja konstruoi vähemmistön edustajista objekteja, joilla ei ole yhteiskunnassa minkäänlaista määrittelyvaltaa. Lisäksi ruotsalaisessa yhteiskunnassa tapahtuvasta rasismista ja syrjinnästä vaietaan ruotsalaismediassa lähes täysin. Perinteinen uutislogiikka ja kolonialistinen maailmankuva ovat kehystäneet maahanmuuttajista uutismediassa ongelmallisen, uhkaavan ja huolestuttavan vieraan. (Brune 2006, 90–4.)

Tätä tuetaan kielellisesti termeillä kuten *invandrarkillen*, *invandrantjejen*, *invandrarmannen* ja *invandrarkvinnan*, maahanmuuttajapojat, -tytöt, -naiset ja -miehet. Näiden termien ja niiden käytön tavoitteena ei ole tietoisesti luoda maahanmuuttajastereotypioita, vaan tehdä monimutkaisista ilmiöistä helposti ymmärrettäviä tekstejä. Silti ne tukevat stereotyyppien vahvistumista. Vaikka yksittäinen teksti saattaa antaa kohteestaan ja häneen liittyvästä problematiikasta totuudenmukaisen kuvan, vastaavanlaisten tekstien ja määritelmien toistuminen luo yksinkertaistetun kuvan ”maahanmuuttajista”. Tätä tuetaan ilmaisuilla kuten ”monen maahanmuuttajan mielestä...”, ”toisen polven maahanmuuttajat...” jne. Nämä ilmaisut paitsi yksinkertaistavat, myös yleistävät. Stereotyyppit vahvistuvat etenkin silloin, kun määrittelijäksi pääsee viranomainen. Tämän jälkeen lukkoon lyötyjä stereotypioita on enää hyvin vaikea kumota yksittäisten tapausten avulla. (Brune 2003, 50.)

Journalistien keskuudessa vallitsee kyllä yksimielisyys siitä, että median ei pidä osallistua syrjinnän ja rasismien edistämiseen. Yksittäisten tapausten lähempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, että toisinaan on vaikea arvioida, onko median toiminta syrjintää tukevaa vai sitä vähentävää. Se

on selvää, etteivät journalistit eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, millaista vähemmistöjä koskevan uutisoinnin tulisi olla. (Pietikäinen 2002, 14.) Journalismin tutkimus on osaltaan yrittänyt vastata tähän kysymykseen, ja maahanmuuttajat, etnisyys ja islam mediassa ovatkin teemoja, joiden tutkimus on lisääntynyt etenkin Suomessa vakaasti 2000-luvun kuluessa (esim. Kuusisto 2000, Pietikäinen 2000, Raittila 2004, Horsti 2005).

Monien maiden journalistiset ohjeet ottavat vähintään epäsuorasti kantaa vähemmistöjä koskevaan uutisointiin. Niin Suomessa (JSN) kuin Ruotsissakin (SJF) journalistin ohjeiden mukaan etnistä taustaa ei ole syytä tuoda esiin, ellei sillä ole huomattavaa yleistä merkitystä. Suomessa Julkisen sanan neuvosto on antanut 2000-luvun kuluessa useita selventäviä päätöksiä syrjinnästä rodun, sukupuolen ja uskonnon perusteella (Mäntylä & Karilainen 2008, 59).

Ruotsin journalistiliitto SJF laati vuonna 1998 medialle pelisäännöt vähemmistöaiheiden käsittelemisestä, mutta tämä esitys typistyi edellä mainitun yhden lauseen pituiseksi. Toimittajia kehoitetaan välttämään yleistyksiä ja stereotyyppioita, koska ne korostavat yksittäisiä piirteitä ja puristavat monisäikeiset ilmiöt yksiulotteisiksi. Yhtenäistämisen taustalla on usein näkemys etnisistä vähemmistöistä yhtenäisempänä ryhmänä kuin nämä ovatkaan, sekä toisaalta yksittäisten tapausten yleistäminen koskemaan koko ryhmää. Journalististen ohjeiden ja journalismin kielen välille syntyy kuitenkin helposti ristiriitaa, sillä journalismin kieli suosii pelkistyksiä, iskevyyttä ja ilmaisuvoimaa sekä asioiden ilmaisemista vastakohtien ja konfliktien avulla. (Raittila 2002, 206.)

2.4 Terrorismi ja media

Terrorismin ja median suhde on hankala. Toimittajat ovat ensimmäinen ryhmä, jonka terroristit haluavat värvätä toimintaansa mukaan. Jos toimittajat hoitavat työnsä, eli kertovat siitä, mitä on tapahtunut, on vaarana se, että he tulevat toimineeksi terroristien toiveiden mukaisesti. (Lehtonen 2001, 24.) Media puolestaan rakentaa mielellään mistä tahansa merkittävästä tapahtumasta oman jännittävän draamansa, johon sisältyy inhimillisiä kokemuksia ja tunteita, tulkintaa, taustoja,

tutkimuksia, seurauksia ja kritiikkiä. Draaman kiihkein vaihe kestää muutamia päiviä, mutta jälkiselvittelyihin kuluu aikaa paljon enemmän. (Perko 2001, 4–5.)

Mitä tulee median ja terrorismin väliseen suhteeseen, on aihetta tutkittu eniten Yhdysvaltain syyskuun 11. päivän iskuun liittyvän uutisointiin pohjautuen. Isku on mediatapahtumana relevantti myös Tukholman pommi-iskun kannalta. Vaikka kyseessä onkin sekä Ruotsin että Suomen näkökulmasta kaukainen ulkomaan uutinen, sen kehystäminen vaikuttaa myös Tukholman pommi-iskun kehystämiseen. Journalismikritiikin vuosikirja (2002, 8) antoi syyskuun 11. päivän terrorismiuutisoinnille kiitettävän arvosanan, vaikkakin totesi tapauksen olleen journalismikritiikille vaikea pala, koska kriitikoidenkin kuva tapahtuneesta rakentui sen varaan, mitä journalismi oli asiasta kertonut. Arvio perustui siihen, miten nopeaa, kattavaa ja paikkansa pitävää viestimien raportointi tapahtumasta oli.

Syyskuun 11. päivän sanomalehtiutisoinnissa tapausten tunnepitoiset kuvaukset, iskujen synnyttämät reaktiot ja tulkinnat niiden merkityksestä osattiin erottaa toisistaan. Lehdet pyrkivät niille tyypilliseen analyttiseen ja viileyteen, mutta silti kokemuksiaan purkavat silminnäkijät ja tilannetta paikan päällä havainnoineet toimittajat nousivat hallitsevaan asemaan. Sanomalehtien otsikoinnissa korostuivat epäusko ja ajatus iskujen tuottamasta totaalaisesta muutoksesta (”tämän jälkeen maailma ei yksinkertaisesti voinut olla entisensä”). (Heikkilä, Landor ym. 2002, 10–11.)

Journalismin vuosikirjassa eritellään kolme kehystä, jotka nousivat aineistosta esiin: uskonnollinen kehys, kansallinen kehys ja kansainvälinen kehys. Uutisoinnista oli etenkin aluksi löydettävissä uskonnollinen kehys, jota ilmensivät viittaukset helvettiin, tuomiopäivään, maailmanloppuun ja ilmestyskirjaan, sekä toisaalta pelastuneiden kohdalla ilosanomaan ja ihmeisiin. Tämä kehys heikentyi sitä mukaa, mitä kauemmin aikaa itse iskusta oli kulunut. (Heikkilä, Landor ym. 2002, 11.)

Kansallisella kehyksellä tarkoitettiin tämän aineiston yhteydessä Yhdysvaltain tapahtumien ja niiden seurausten esittämistä suomalaisesta näkökulmasta, ja tämä kehys nousi tutkimusmateriaalissa hallitsevaksi. Lehdet etsivät käsiinsä suomalaisia silminnäkijöitä ja haastattelivat ensisijaisesti suomalaisia asiantuntijoita. Jopa iskujen taloudellisia seurauksia

pohdittiin suomalaisesta näkökulmasta. Silti kansallisen näkökulman äärimmäisestä muodosta, eli etnosentrismistä, näkyi raportissa vain vähän konkreettisia merkkejä. (Heikkilä, Landor ym. 2002, 12–13.)

Kansainvälinen kehys oli vahvin heti terrori-iskujen jälkeen, jolloin ääneen pääsivät muun maailman edustajat ja etenkin paikalliset silminnäkijät, joita oli helppo saada lähteiksi uutisjuttuihin. Tavallisten kansalaisten osuus uutisten lähteinä väheni ajan mittaan, mutta toisaalta joistakin kansalaisryhmistä tuli tiettyjen teemojen asiantuntijoita. Terrorismin ja islamin välisten suhteiden analysoinnissa kuunneltiin paitsi professoreita ja perinteisiä asiantuntijoita, myös muslimeja itseään. Länsimaissa asuvat arabit pääsivät kertomaan, miten valtaväestö suhtautui heihin terrori-iskujen jälkeen. (Heikkilä, Landor ym. 2002, 12–13.)

Sanomalehtien pääkirjoituksissa ja kolumneissa otettiin voimakkaasti kantaa syyskuun 11. päivän tekoihin. Keskustelu pyöri hyvin pian tapahtuman jälkeen sen ympärillä, voiko tapahtumaa ”ymmärtää” tai ”oikeuttaa”, ja mikä ero näiden kahden välillä on. Syyskuun 11. päivän iskuja käytettiin ikään kuin ideologisena lyömäaseena, jolla voitiin hutkia lehden linjasta poikkeavia tahoja. (Ampuja 2002, 25–29.) Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna Yhdysvaltain terrori-isku erosi tapahtumana Tukholman pommi-iskusta, koska syyskuun 11. päivän iskuun liittyi vahvasti Yhdysvaltain ulkopolitiikka yleisesti. Suomalaisten suhtautuminen Yhdysvaltain ulkopolitiikkaan eroaa huomattavasti suomalaisten suhtautumisesta Ruotsin ulkopolitiikkaan, ja asenteiden voidaan olettaa heijastuvan uutisointiin.

3 Metodit ja aineiston analyysi

Analyysini pohjautuu teorialuvussa esitettyyn kehyksen käsitteeseen. Tässä luvussa esittelen tutkimusmetodini tekstin, kuvan sekä lähteiden analysoinnille sekä erittelen tapaan soveltaa valitsemiani metodeja käytännössä. Esittelen analyysini keskeisimmät tulokset teksti- ja kuvaesimerkkien avulla. Teen tässä luvussa alustavia johtopäätöksiä analyysini tuloksista, mutta tutkimukseni varsinaisia tuloksia pohditaan syvemmin viimeisessä luvussa.

3.1 Kehysanalyysi metodina

Toteutan aineistoni analyysin kehyksanalyysin keinoin. Käytännöllisiä lähestymistapoja Erving Goffmannin (1974) kehyksanalyysin toteuttamiseen ovat tarjonneet muun muassa William A. Gamson & Kathryn E. Lasch (1983), Robert M. Entman (1993) ja Karina Horsti (2005).

Gamson & Lasch (1983) esittävät, että tapahtuman tai aihekulttuurin hallitsevat kehykset puretaan tarkastelemalla tapoja, joilla jotakin tapahtumaa tai teemaa kuvataan (framing devices). Näitä tapoja ovat muun muassa metaforat, esimerkit, iskulauseet, kuvailut ja visuaaliset kuvat. Lisäksi analyysin avulla tarkastellaan keinoja, joilla tapahtumaa selitetään ja perustellaan (reasoning devices). Näitä keinoja ovat muun muassa tekstissä esiintyvät syyt tapahtumalle, seuraukset, moraaliset väittämät ja taustaoletukset.

Näitä suuntaviivoja noudattaen olen etsinyt aineistostani ensin tekijää koskevia konkreettisia sana- ja kuvatason kuvailuja ja metaforia. Horsti (2005, 74) huomauttaa, että mediassa jonkin uutisaiheen yhteydessä esiin nostetut esimerkit ja rinnastukset muihin tapahtumiin, sekä liittäminen muihin ajallisiin, maantieteellisiin ja kulttuurisiin konteksteihin toimii metaforan tapaan. Metafora ei siis ole yksiselitteisesti vertaukseen perustuva kielikuva, vaan jotain laajempaa. Tavallaan tällaiset rinnastukset toimivat kuten metonymia, eli abstrakti asetetaan konkreettisen tilalle. Oli kyse metaforista tai metonymiasta, käsitän molemmat tämän analyysin

yhteydessä laajemmin kuin ne on yleensä totuttu käsittämään. Ilmaisujen ja metaforien jälkeen olen laajentanut analyysiä etsimällä aineistosta siinä esiintyviä taustaoletuksia, joita yleensä ei ole varsinaisesti sanallistettu, vaan jotka tulevat ilmi esimerkiksi yhdistämällä tekijä aiempiin uutistapahtumiin ja niissä esiintyviin ihmisiin.

Entman (1993, 52) lähestyy kehysanalyysiä ehdottamalla neljä kysymystä, jotka aineistolta voi kysyä: 1) mikä määrittänyt aineistossa ongelmaksi ja mitä ongelman syynä oleva toimija tekee, 2) mikä määrittänyt aineistossa syyksi, eli kuka tai mikä on ongelman takana, 3) mitä moraalisia päätelmiä tekstissä tehdään, ja 4) mitä ehdotetaan ongelman ratkaisuksi ja mitä ratkaisun todennäköiseksi vaikutukseksi arvioidaan. Jotkut näistä kysymyksistä ovat tämän tutkimuksen yhteydessä relevantimpia kuin toiset. Entmanin kysymykset soveltuvat paremmin tapahtuman kuin henkilön kehystämisen tutkimiseen, mutta niitä voi silti muuntaa myös tähän tutkimukseen sopiviksi. Esimerkiksi moraaliset päätelmät astuvat aineistossani tärkeään rooliin, sillä tekijästä kertova uutisointi pohjautuu melko suppeiden faktojen varaan. Avoimia kysymyksiä oli paljon, jonka vuoksi puuttuvia tietoja paikattiin uutisissa esittämällä erilaisia teorioita. Kausaalisuuden etsiminen sopii uutistapahtumaan kuin uutistapahtumaan: media etsii tyypillisesti aina syytä tai syyllistä tapahtumalle (Karvonen 2000, 82).

Horsti (2005, 71) esittää, että kehysten voima perustuu ennen kaikkea valintaan ja joidenkin seikkojen esiin nostamiseen ja toisten häivyttämiseen. Toimituksen valinnat kohdistuvat muun muassa näkökulmiin, lähteisiin, sanoihin, kielellisiin keinoihin, visuaalisiin kuviin ja nimeämisiin. On siis hyvin oleellista tarkastella mediateksteissä paitsi sitä, mitä teksteissä jo on, myös sitä, mitä niissä ei ole, mutta voisi olla. Tämä on hyvä huomioida myös kokonaisen aineiston tasolla. Siksi tässä tässä tutkimuksessa on huomioitu hallitsevien kehysten lisäksi harvinaisemmat kehykset. Horsti (2005, 72) huomauttaa myös, ettei useinkaan voida väittää, että tietty juttu lokeroituisi kokonaan täysin ongelmitta johonkin hallitsevaan kehykseen, vaan yksittäisessä jutussa saattaa olla erisuuntaisia painotuksia. Esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistossa tekijä on hankala asettaa kansallisuutensa puolesta mihinkään tiettyyn kehykseen – edes maahanmuuttajakehykseen – koska hänen taustansa ja asumishistoriansa ovat hyvin monivaiheisia. Tästä huolimatta jotkut kehykset muodostuvat hallitseviksi toiston, näkyvyyden ja kielellisen legitimoinnin kautta. Ne voivat siis joko toistua eniten määrällisesti, olla

vahvimmin näkyvissä esimerkiksi otsikoinnissa tai tulla selkeimmin esiin yhtenäisten ja johdonmukaisten kielellisten valintojen kautta. Myös tämän tutkimuksen hallitsevat kehykset on nostettu esiin näillä perusteilla.

3.1.1 Kuva kehysanalyysin osana

Visuaalisen kulttuurin tutkija Janne Seppäsen (2005, 147) mukaan visuaalisen aineiston sisällönanalyysissa ei kannata rakentaa kovin monimutkaisia tutkimusasetelmia.

Yksinkertaisimmillaan visuaalisen aineiston sisällönanalyysi aloitetaan tutkimalla, mitä kuvat ylipäättään esittävät ja millaisia merkityksellisiä visuaalisia järjestyksiä niistä löytyy. Visuaalisen järjestyksen käsite viittaa visuaalisen todellisuuden säännönmukaisuuksiin ja niihin kätkeytyviin merkityksiin. Järjestykset sisältävät tiedostamattomia arvoja, asenteita ja näkökulmia, jotka vaikuttavat ihmisen kehitykseen siinä missä kielelliset järjestyksetkin (Seppänen 2001, 14).

Esillepano on visuaalisen aineiston analyysissa yksi metodinen väline järjestää havaintoyksiköt muotoon, jossa saadaan esille joitain yleisiä piirteitä ja samalla eroja (Seppänen 2005, 171).

Tämä on käytännössä helpointa, kun analysoidut kuvat asetetaan vierekkäin. Näin kokonaisuus hahmottuu selkeämmin ja kuvia on helpompi verrata keskenään. Tekstiaineistojen kanssa tämä on hankalampaa, sillä yleiskäsitystä on vaikea saada yhdellä vilkaisulla.

Kuva-aineistoa erittelemällä voidaan esimerkiksi selvittää, miten erilaiset kuvakoot tuovat esiin sisällön ja katsojan välisen läheisyyden – tai ainakin sen, millaista läheisyyttä kuvalla yritetään tavoitella. Lähietäisyydeltä näkyvät pää ja olkapäät. Henkilökohtaiselta etäisyydeltä näkyy kohde vyötäröstä ylöspäin. Sosiaaliselta lähietäisyydeltä näkyy koko hahmo. Sosiaaliselta etäisyydeltä näkyy koko hahmo ympäristöineen. Julkiselta etäisyydeltä näkyy vähintään neljän–viiden ihmisen vartalot. (Kress & van Leeuwen 1996, 129–131.)

Visuaalisen journalismin tutkija Anssi Männistön (1999, 244–5) mukaan kuvaa ei voi erottaa sitä ympäröivästä tekstiaineistosta, koska kuvan välitön verbaalinen konteksti, eli otsikko,

väliotsikot, kuvatekstit ja ingressi, ohjaavat lehtijutun myyttis-ideologista tasoa. Tähän verbaaliseen kontekstiin on tiivistynyt hallitseva tai hegemoninen tulkinta kuvan esittämästä tapahtumasta ja tämä tulkinta noudattaa tietyn yhteiskunnan hallitsevaa hegemonista diskurssia – ainakin, jos lehden linja noudattaa sitä. Siksi teksti ja konteksti on otettava kuva-analyysissäkin huomioon. Tämän tutkimuksen aineistossa tekstikontekstin vaikutus kuvien kehyksiin on ollut tärkeä huomioida, koska tekijään liittyvä kuvamateriaali on olosuhteiden vuoksi ollut hyvin niukkaa.

Kuvalliseen kehysanalyysiin apukeinoja tarjoaa Horsti (2005, 76), jonka mukaan kuvista voi esittää seuraavanlaisia kysymyksiä: Tukevatko kuvat tekstissä käytettyjä metaforia vai mahdollistavatko ne tekstistä poikkeavia tulkintoja? Ketä kuvissa näkyy? Mitä kuvissa esiintyvät ihmiset tekevät? Kuinka paljon mitään kuvatyyppejä on käytetty (valokuvaa, grafiikkaa, piirrosta vai muuta)? Kuvien osuus tämän tutkimuksen aineistosta on melko pieni, sillä kuvat toistavat itse itseään ja ovat molemmissa lehdissä kauttaaltaan samoja. Horstin kysymykset antavat niiden tutkimiselle hyvät lähtökohdat.

3.1.2 Kuka pääsee ääneen?

Kehykset rakentuvat puheenvuorojen avulla. Se, joka saa mediassa puheenvuoron, pääsee osallistumaan kehystämiseen. Uutisjournalismin ja etenkin vähemmistöjä koskevan uutisjournalismin tasapuolisuutta voidaan arvioida lähde- ja lainauskäytäntöjen perusteella. Uutisissa ääneen pääseminen on yleensä haluttua ja se luetaan usein merkiksi kyseisen henkilön tai ryhmän ja hänen tai sen edustamien asioiden tärkeydestä. Lainausten arviointiin nivoutuu ennen kaikkea ajatus journalistisesta valinnasta, eli kehystämisestä. Toimittajat voivat tiettyyn rajaan asti valita, kenen näkemyksiä haluavat kuunnella ja kenet valitsevat puhujiksi uutisjuttuihinsa. (Pietikäinen 2002, 23.)

Tutkimusten mukaan vähemmistöjen jäsenet, organisaatiot, puhehenkilöt ja johtajat pääsevät uutisissa ääneen huomattavasti harvemmin kuin vastaavat enemmistön edustajat (esim. van Dijk

1991, Brune 2006). Karina Horsti (2005, 100) on verrannut turvapaikanhakijoita koskevaa uutisointia lehtien kotimaan ja ulkomaan osastoilla ja todennut, että viranomaisnäkökulma hallitsi ennen kaikkea kotimaan osastolla. Ulkomaan osastolla tavallisia ihmisiä haastateltiin enemmän, todennäköisesti siksi, että aihe oli jo valmiiksi etäännytetty tarpeeksi kauas Suomen tilanteesta. Vähemmistöjen vähäistä siteeraamista ja käyttöä lähteenä on selitetty uutisjournalismien arkirutiineilla, joita määrittelevät kiire, taloudellisuus, luotettavuus ja saatavuus. Tutut tietolähteet kiilaavat etusijalle maahanmuuttajien ohi, koska maahanmuuttajien löytäminen ja jututtaminen sekä tietojen tarkastaminen voivat osoittautua uutistyyön aikataulussa vaikeaksi (Pietikäinen 2002, 24).

Uutisjuttujen puhujarakenteen erittelyn tavoitteena on tehdä näkyviksi journalistin ja journalismin tuottamien tekstien valtarakenteita. Analyysissa otetaan huomioon, miten journalisti on jutussaan järjestellyt muiden puheita, eli ketä siteerataan, ketä referoidaan ja kuka esitetään mykkänä toimijana. On kuitenkin syytä erottaa lähteen ja puhujan käsitteet. Toimittaja käyttää lähes aina tiedon hankinnassa ja jutunteon yhteydessä muitakin lähteitä kuin niitä, jotka näkyvät lopullisessa tekstissä. Käytettyjä lähteitä ei voida tutkia pelkästään aineistoa tarkastelemalla, mutta puhujat tulevat aineistossa esiin siteerauksissa tai referoinnin kautta. Silti puhujarakenneanalyysi antaa viitteitä toimittajien lähdekäytännöistä ja siihen pohjautuvasta vallankäytöstä. (Raittila 2002, 77–78.)

Stuart Hall (1978, 57) jakaa lähteet ensisijaisiksi ja toissijaisiksi määrittäjiksi (primary and secondary definers). Ensisijaiset määrittäjät ovat niin sanottuja eliittilähteitä, eli järjestäytyneitä lähteitä, kuten esimerkiksi viranomaisia tai virallisia instituutioita. Toimittajat suosivat näitä lähteitä edellä mainituista käytännön syistä, mutta myös objektiivisuuteen liittyvistä syistä. Järjestäytyneet lähteet koetaan puolueettomiksi. Siten nämä rutiinilähteet pääsevät yleensä ensimmäisinä julkisuuteen määrittelemään ja ennen kaikkea kehystämään tapahtumaa. Ensisijaiset määrittäjät tuottavat ensisijaisen tulkinnan kyseisestä aiheesta, ja myöhemmin kehystämisperseksiin mukaan tuodut lähteet joutuvat astumaan ensisijaisten määritysten ja kehysten hallitsemaan journalistiseen kenttään. Näin vastakkaiset tai moniulotteisemmat näkemykset joutuvat tuottamaan oman määrittämyksensä suhteessa ensisijaiseen määrittämykseen ja joutuvat ottamaan siihen kantaa.

Ensisijaisen määrittelijän käsitettä on kritisoitu muun muassa siitä, että Hallin käsittelee eliittilähteitä liian yhtenäisenä ryhmänä eikä analysoi niiden välisiä suhteita. Toisekseen on kyseenalaistettu, että ensisijaisen määrittäjän valta olisi automaattinen valtarakenteen ilmentymä, vaan sen on nähty enemmän edellyttävän eliittilähteiltä aktiivista ja strategista toimintaa (Horsti 2005, 55–6). Silti Horsti (2005, 56) pitää Hallin ensisijaisen määrittäjän käsitettä journalismin tutkimuksessa yhä käyttökelpoisena. Myös mediatutkija Ylva Brune (2006, 91) on tutkinut Ruotsissa etnisiä vähemmistöjä koskevan uutisoinnin lähdekäytäntöjä ja myötäilee Hallin teoriaa ensisijaisista ja toissijaisista määrittäjistä. Myös tässä tutkimuksessa ensisijaisen määrittelijän käsite nähdään mielekkääksi.

3.1.3 Aineiston kuvaus

Tutkimukseni aineisto koostuu suomalaisen Helsingin Sanomien ja ruotsalaisen Dagens Nyheterin sanomalehtiteksteistä ja -kuvista. Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter ovat maidensa suurimmat päivälehdet, vaikkakaan Dagens Nyheter ei ole kotimaassaan aivan yhtä vahva markkinajohtaja kuin Helsingin Sanomat Suomessa (Pulkinen 2008, 96). Molempien lehtien toimitukset sijaitsevat kotimaidensa monikulttuurisissa pääkaupungeissa, Helsingissä ja Tukholmassa, mutta kummankin lehden levikkialue kattaa toimituksen pääasiallisesta sijainnista huolimatta koko maan.

Helsingin Sanomat ei ole puoluepoliittisesti sitoutunut lehti eikä se erittele julkisesti esimerkiksi internet-sivuillaan tavoitteitaan tai arvojaan. Helsingin Sanomien mukaan ”tärkeimmät syyt Hesarin lukemiseen ovat lehden sisältö, luotettavuus sekä riippumattomuus ja objektiivisuus”. Helsingin Sanomat omistaa Sanoma News -konserni. Se on formaatiltaan broadsheet-kokoinen. Helsingin Sanomien levikki oli vuonna 2010 383 361 ja sen päivittäinen lukijamäärä oli keskimäärin 958 000 (Levikintarkastus Oy).

Dagens Nyheter määrittelee internet-sivuillaan linjansa riippumattomaksi liberaaliksi. Sillä ei ole sitoumuksia mihinkään puolueeseen, järjestöön tai taloudelliseen valtapiiriin. Sen ”lähtökohta

on, että ihmisillä on oltava yhteiskunnallisesta taustastaan riippumatta mahdollisuus seurata, mitä maailmassa tapahtuu ja osallistua keskusteluun tärkeistä yhteiskunnallisista aiheista”. Dagens Nyheter on ”osa valistusperinnettä, jonka tavoite on, että ruotsalaiset säilyvät jatkossakin lukevana ja ajattelevana kansana”. Lehti ”vaalii objektiivisuuden ja riippumattomuuden perinnettä kaikilla tasoilla”. Dagens Nyheterin levikki oli vuonna 2010 298 200 ja sen lukijamäärä keskimäärin 859 000. Dagens Nyheter on formaatiltaan tabloid-kokoinen ja kuuluu Bonnier-konserniin. (Dagens Nyheter 2012)

Olen kerännyt tutkimusaineistoni seitsemän päivän ajalta 12.–18.12.2010. Helsingin Sanomissa julkaistiin tuolla aikavälillä 24 tekstiä, jotka liittyivät jollain tapaa Tukholman pommi-iskuun. Dagens Nyheterissä aihepiiriin kuuluvia tekstejä julkaistiin 73 kappaletta. Olen jakanut aineiston kahdeksaan eri tekstityyppiin ja eritellyt sen seuraavasti (Helsingin Sanomat/Dagens Nyheter): kansivinkki (4/6), uutinen (14/50), pääkirjoitus (1/4), toimittajan kommentti (1/2), ajankohtaisjuttu (0/1), faktalaatikko (3/8) ja gallup (1/3). Helsingin Sanomissa julkaistiin tekstien yhteydessä 30 kuvaa ja Dagens Nyheterissä 103 kuvaa. Kuvat jakautuvat seuraaviin tyypeihin (Helsingin Sanomat/Dagens Nyheter): valokuva (27/86), grafiikka (0/12), kartta (3/3) ja piirroskuva (0/2).

Dagens Nyheter huomioi tapahtuman ymmärrettävistä syistä merkittävästi laajemmin kuin Helsingin Sanomat. Koska Dagens Nyheter ja Helsingin Sanomat ovat kansalliseen järjestykseen sopeutuneita viestimiä, tapahtuman uutisointi asettuu Dagens Nyheterissä pääosin kotimaan uutisostastolle ja Helsingin Sanomissa ulkomaan uutisostastolle. Olen eritellyt aineistossa esiintyvät eri tekstityypit, koska on hyvä tiedostaa, että uutistekstiin verrattuna esimerkiksi pääkirjoituksen laatijalla on erilaiset mahdollisuudet kehystää henkilö tai tapahtuma. Myös gallup-tekstissä saattaa nousta esiin yllättäviä kehyksiä. Aineistoni kannalta erilaiset tekstityypit ovat kuitenkin ennen kaikkea rikkaus, ja niiden analysoiminen on järkevää, koska jopa jokaiseen gallupvastaukseen liittyy toimituksen valinta liittää kyseinen teksti osaksi uutisen kehystämistä.

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että sanomalehden eri osastoilla ja sen myötä eri juttutyypeillä on erilaisia tapoja kehystää tapahtumia ja ilmiöitä jopa saman lehden sivuilla (esim. Luostarinen 1992, Horsti 2005, Brune 2006). Esimerkiksi suomalaisessa

pakolaisuutisoinnissa pääkirjoituksessa saatettiin tuomita rasistinen kielenkäyttö, mutta pakinoissa tai urheilusivuilla julkaistiin juurikin rasistisia stereotypioita (Luostarinen 1992, 139–143). Toisaalta vähemmistöt eivät Ruotsissa välttämättä näy lehden uutis- tai taloussivuilla lainkaan, vaikka he olisivatkin huomattava väestönosa. Vähemmistöt ovat näkyvämmiin esillä kulttuuri- ja viihdesivuilla, eli osioissa, jotka perinteisesti nähdään kevyempinä, ja joilla ei siten ole samanlaista painoarvoa vähemmistöjen yhteiskunnallisen roolin määrittäjinä kuin ”vakavilla” uutissivuilla olisi. (Brune 2006, 103.)

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu pääosin uutisteksteistä, joiden lajityyppisen puhuttelun voiman on tutkittu olevan vastaanotossa suuri. Vaikka ihmiset ymmärtävätkin uutisen konstruktionistisen luonteen, eli että uutiset valikoidaan ja rakennetaan erilaisista osasista kokonaiseksi kertomukseksi, totuusvaikutelma säilyy silti vahvana. (Ridell 1998, 293–295.) Osastoiden suhteesta toisiinsa voidaan sanoa, että ulkomaan uutisointi tuottaa aihekulutturia ja kehyksiä, joihin kotimaan uutiset on suhteutettava – ja toisin päin (Horsti 2005, 20).

Olen huomionnut analyysissä jokaisen valitulla aikavälillä julkaistun tekstin, joka koskettaa suoranaisesti tai välillisesti Tukholman pommi-iskua ja sen tekijää. Tutkimusaineiston tekstit vaihtelevat pituudeltaan aina parinsadan merkin pikku-uutisesta aukeaman kokoiseen usean tuhannen merkin feature-tyyppiseen juttuun. Jotkut tekstit osallistuvat tekijän kehystämiseen voimakkaammin kuin toiset: muutamissa ei suoranaisesti mainita pommi-iskun tekijää lainkaan. Dagens Nyheter käyttää monipuolisempia keinoja uutistapahtuman havainnollistamiseen kuin Helsingin Sanomat. Ruotsalaisaineistosta löytyy siis suhteessa enemmän pikku-uutisia, grafiikkaa, valokuvia ja faktalaatikoita kuin kotimaisesta aineistosta. Tämä on tyypillinen ero suomalaisen ja ruotsalaisen sanomalehdistön välillä (Pulkinen 2008, 195). Aiempien tutkimusten valossa olisi kuitenkin voinut olettaa, että suomalaisaineistosta olisi löytynyt edes yksi grafiikka, sillä Helsingin Sanomat hyödyntää grafiikkaa eniten kaikista Suomen päivälehdistä (Pulkinen 2008, 190).

Tiedotusvälineillä oli käytettävissään vain kaksi valokuvaa itse tekijästä. Toinen niistä oli hänen Facebook-profiilikuvansa ja siitä tehdyt erilaiset rajaukset, ja toinen oli kuva tekijän ruumiista, joka makaa peitettynä Tukholman kadulla, ja sen eri variaatiot. Toimitukset ovat siis joutuneet

tekemään tietoisia ratkaisuja kuvavalinnoissaan ja nämä valinnat kertovat paljon siitä, miten toimitukset ovat halunneet kehystää tekijän. Ruotsalaisaineistossa on myös suhteellisesti enemmän kuvia kuin suomalaisaineistossa, sillä Dagens Nyheterissä jokainen pääkirjoitus ja lähes jokainen pikku-uutinenkin on kuvitettu jollain tapaa. Helsingin Sanomissa moni pääkirjoitus ja kansivinkki koostuu pelkästä tekstistä. Ero johtuu osin lehtien erilaisista formaateista. Tabloid-kokoisen Dagens Nyheterin kannessa on aina suuri kuva, kun taas broadsheet-kokoisen Helsingin Sanomien kansi (eli varsinainen journalistinen kansi, ei ilmoitusetusivu) on enemmän tekstiin perustuva (Pulkkinen 2008, 134).

Dagens Nyheterin aineiston kuvien määrää lisää ennestään se, että Dagens Nyheter liittyy toimittajan kasvokuvan suurimpien uutisjuttujen yhteyteen, toisin kuin Helsingin Sanomat. Tapa on Ruotsissa yleinen ja todennäköisesti yksi yritys muiden joukossa nostaa tilaajamääriä tekemällä uutisjournalismista persoonallisempaa ja siten lisätä vuorovaikutusta lukijoiden kanssa ja sitouttaa lukijat lehteen vahvemmin (Pulkkinen 2008, 184 ja 193). En ole sisällyttänyt näitä kuvia analyysiin, koska niiden suuri lukumäärä olisi saattanut vääristää kehysanalyysin tulosta kuvien osalta.

3.2 Analyysi käytännössä

Tutkimukseni noudattaa Karina Horstin (2005) tapaa soveltaa kehysanalyysistä. Aloitin aineistonkeruun käymällä läpi kaikki pommi-iskun jälkeisenä kuukautena julkaistut paperiset Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter -lehdet. Kiihkein uutisointi keskittyi tapahtumaa seuranneelle viikolle, joten valitsin aineistoni lopulliseksi aikaväliksi 12.–18.12.2010. Tällöin myös aineistoni pysyi määrällisesti järkevän suuruisena. Etsin valitsemistani sanomalehdistä kaikki tekstit, joissa viitattiin Tukholman pommi-iskuun – ei välttämättä sen tekijään. Tein valinnan ”teksti edellä”, mutta tätä kautta mukaan valikoituivat myös kaikki pommi-iskuun viittaavat kuvat.

Aloitin kehysanalyysin sanatasolta, eli etsin ja merkitsin aineistostani kaikki tekijään viittaavat ilmaukset (ks. liite). Sen jälkeen laajensin analyysin metaforien, kuvailujen ja taustaoletusten

tasolle. Tämän jälkeen kirjasin löytämiäni sanoja ja kuvailuja tekstitiedostoon, johon ryhmittelin samankaltaiset ilmaukset yhteen. Näille ryhmille alkoi muodostua otsikoita, joista muovautui lopulta kehysten nimiä. Hallitsevien kehysten otsikoiden alle kertyi määrällisesti enemmän ilmaisuja, kun taas harvinaisten kehysten alle päätyi vain muutamia.

Tekstin jälkeen laajensin kehysanalyysin aineiston kuviin. Kehysten löytäminen niistä oli nopeaa, koska aineisto oli minulle jo tekstianalyysin jäljiltä tuttua. Suurin osa tutkimusaineiston kuvista esittää jotain aivan muuta kuin tekijää itseensä: poliiseja seisoskelemassa Tukholman kaduilla, Säpon edustajia puhumassa tiedotustilaisuuksissa, ruotsalaispoliitikkojen kasvokuvia, kuvia tekijän kotikadun varrelta, kuvia tekijän tunteneista tai tavanneista henkilöistä jne. Suurin osa kuvamateriaalista on niin sanottua kuvituskuvaa, eli se ei esitä mitään tiettyä henkilöä tai tapahtumaa, vaan toimii visuaalisena lisänä uutistekstille, joka raportoi poliisitutkinnan etenemistä.

Kuva-aineiston kirjavuuden vuoksi kuvien kehysanalyysiin on sisällytetty Anssi Männistön (1999, 244–5) ehdotuksen mukaisesti kuvien tekstikonteksti, eli otettu huomioon niiden yhteydessä esiintyvät otsikot, ingressit ja kuvatekstit. Helsingin Sanomat tai Dagens Nyheter eivät kumpikaan käytä väliotsikoita, joten vain pääotsikot vaikuttavat tekstikontekstiin. Joidenkin kuvien sisältö oli sinällään niin vahvaa, ettei tekstikonteksti vaikuttanut niihin paljoakaan. Toisten kuvien kehykset puolestaan muotoutuivat pitkälti tekstikontekstiin nojaten. Kirjasin jälleen tekstitiedostoon ylös kaikki kuvista löytämäni kehykset ja ryhmittelin samankaltaiset kuvat yhteen. Näin kuva-aineistosta nousi joitakin tekstiaineistoa tukevia kehyksiä mutta myös muutamia aivan uusia kehyksiä.

Olen määrittänyt aineistostani ensisijaisia kehystäjiä, eli kenet toimittaja on nostanut teksteissä tärkeimmäksi ja siteeratuimmaksi lähteeksi, tai kuka esitetään kuvissa tilanteen ja siten tekijän määrittäväksi tahoksi. Olen analyysin jokaisessa vaiheessa yrittänyt tarkastella paitsi sitä, mitä kaikkea aineistosta löytyy, myös sitä, mitä kaikkea aineistossa jätetään sanomatta tai näyttämättä. Olen käsitellyt suomalaisia ja ruotsalaisia tekstejä ja kuvia kaiken aikaa yhtenäisenä aineistona enkä ole analyysivaiheessa tehnyt eroa niiden välille. Vasta analyysivaiheen jälkeen olen tarkastellut Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin välisiä eroja.

3.3 Hallitsevat kehykset

Tutkimusaineistosta nousee esiin kolme kehystä, jotka toistuvat määrällisesti vahvimpina koko valitun ajanjakson läpi: kiihkoilijakehys, maahanmuuttajakehys ja muslimikehys. Nämä kehykset muodostuvat hallitseviksi toiston, näkyvyyden ja kielellisen legitimoinnin kautta.

Kiihkoilijakehys, maahanmuuttajakehys ja muslimikehys esiintyvät vahvoina niin kuvissa kuin tekstissä, lukuun ottamatta muslimikehystä, joka jää kuva-aineistossa huomattavasti heikommaksi kuin tekstiaineistossa. Kuva-aineisto ei kuitenkaan myöskään kumoa muslimikehysten merkitystä, ja siksi kyseisen kehyksen vahva läsnäolo teksteissä nostaa sen yhdeksi hallitsevista kehyksistä.

Tässä luvussa erittelen tapoja, joilla hallitsevia kehyksiä rakennetaan, sekä pohdin kehysten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Hallitsevien kehysten esiin nostaminen on aina tietyllä tavalla uutistekstien yksinkertaistamista, sillä kehykset toki elävät ja vaikuttavat rinnakkain, eikä yksi koskaan korvaa täysin toista (Väliverronen 1995, 20–21). Tietyt kehykset kuitenkin toistuvat aineistossa useammin kuin toiset, ja olen nimennyt ne tässä tutkimuksessa hallitseviksi kehyksiksi. Harvinaisempia kehyksiä käsitellään erikseen luvussa 3.4.

3.3.1 Kiihkoilijakehys

Kiihkoilijakehys on aineiston hallitsevin kehys. Kehys ilmenee aineistossa kuvin, nimityksin ja metaforin. Teksteissä tekijä liitetään radikalismiin, terrorismiin, islamismiin, ääri-islamismiin ja jihadismiin. Tekijää nimitetään muun muassa hulluksi, sairaaksi ja sekopääksi.

Kiihkoilijakehys hallitsee kuva-aineistoa vielä vahvemmin kuin tekstiaineistoa, mutta kehyksen painotus on kuvissa erilainen kuin tekstissä. Siinä missä aineiston tekstit painottavat tekijän olevan ääri-islamisti tai sekopää, kuvat kehystävät tekijän ennen kaikkea terroristiksi. Sekopääksi kehystäminen olisikin kuvan keinoin melko haasteellista. Kuvien hallitsevinta kehystä voisi jopa kutsua terroristikehykseksi. Terroristiksi kehystäminen tapahtuu kuvissa liittämällä tekijä osaksi

kansainvälistä terroristiverkostoa ja käyttämällä kuvateksteissä ja otsikoissa ilmaisuja kuten terroristi tai itsemurhapommittaja.

Näkyvin esimerkki tekijän liittämisestä osaksi kansainvälistä terroristiverkostoa on Dagens Nyheterin kolmisivuinen reportaasi somalialaiselta terroristien koulutusleiriltä. Reportaasi ei ole varsinaisesti osa Tukholman pommi-iskun uutisointia, mutta se on sisällytetty tutkimusaineistoon, koska reportaasitekstissä viitataan Tukholman tapahtumiin ja iskun tekijään. Reportaasi on tehty useampi kuukausi ennen Tukholman pommi-iskun tapahtumista, eikä tekijä ole osallistunut leirille, mutta hänet kehystetään joka tapauksessa osaksi tätä kansainvälistä ilmiötä. Reportaasi toimii metonymiana. Sen kuvissa näkyy kasvonsa peittäneitä, armeijavaatteisiin pukeutuneita henkilöitä ja niissä esiintyy runsaasti tuliaseita. Kuvien tunnelma on uhkaava.

(reportaasikuva, DN 18.12.10)

Tekijän iskua nimitetään tekstiaineistossa kauttaaltaan terroristi-iskuksi, mutta tekijästä ei kuitenkaan lähes lainkaan käytetä nimitystä terroristi. Kuten kuvissa, myös teksteissä tekijä kehystetään useaan kertaan osaksi kansainvälistä terroristiverkostoa ja ennen kaikkea al-Qaidaa.

Säpolta vei tunteja huomata viesti pommimieheltä

Säpo seuraa tietoja, joiden mukaan al-Qaida suunnittelisi jouluksi iskujen sarjaa Euroopassa. (uutisotsikko ja ingressi, HS 17.12.10)

”Sverige är ett fantastiskt land. Men jag är rädd att terroristen i Stockholm påverkar folks inställning till invandrare och muslimer”, säger en av gästerna. (uutinen, DN 14.12.10)

Ruotsalaisessa aineistossa hallitsevimaksi nimitykseksi tekijän ideologiasta nousee *våldsbejakande islamistisk extremism*, eli väkivaltainen ääri-islamismi. Ilmaisuu on Ruotsin turvallisuuspoliisin Säpon termistöä (DN 16.12.2010), jolla he nimittävät tapahtuneen pommi-iskun kaltaista terrorismia ja kaikkea sen kaltaista tai siihen pyrkivää toimintaa. Dagens Nyheterin kirjoittajat ottavat termin aineistossa omakseen, eivätkä perustele sen käyttöä tai viittaa sen alkuperään kuin yhden kerran, 16.12. julkaistun uutisessa. Helsingin Sanomissa näin vahvaa termistöä ei käytetä.

Islamismi on jo sinällään hyvin latautunut ilmaisu, ääri-islamismi ja siihen yhdistetty väkivaltaisuuden oletus sitäkin enemmän. *Islamistit* ovat ortodoksimuslimeita, joista monet kannattavat myös äärimmäisiä keinoja islamilaisen valtion synnyttämiseksi (Hiltunen 1998, 138). Esimerkiksi Egyptin militantit islamistiset ryhmittymät ovat ”maan politiikkaan vaikuttamaan pyrkiviä ryhmiä, joiden menetelmiin kuuluvat aseelliset sekä muut väkivaltaiset keinot, ja joita liikkeet eivät halua edes kieltää” (Linjakumpu 1999, 173). Toisaalta islamisti tarkoittaa myös islamilaisuuden opiskelijaa (Hiltunen 1998, 138).

Helsingin Sanomat liittää islamismin vahvasti tekijään, mutta ei nimitä tätä suoranaisesti islamistiksi kertaakaan. Termi *islamisti* eli islamisti esiintyy tekijään viitaten Dagens Nyheterin aineistossa kerran.

Uskonkiihkoon verhoutuvien terrorisminlietojien tavoite länsimaissa on luoda tavallisten ihmisten keskuuteen kauhun mieliala, joka pakottaisi poliitikot tekemään islamistien mustavalkoista maailmankuvaa vastaavia ratkaisuja. (pääkirjoitus, HS 14.12.10)

Här blev han en extrem islamist (uutisotsikko, DN 15.12.10)

Jihad, eli pyhä sota, ja sitä kannattavaa henkilöä tarkoittava termi *jihadisti* esiintyy aineistossa seitsemän kertaa. Jihadistit ovat muslimeja, jotka kannattavat jihadia. Jihad tarkoittaa kamppailua uskonnon puolesta, kilvoittelua ja pyhää sotaa. Kamppailu voi olla sisäistä tai ulkoista. Sisäinen kamppailu käydään ihmisen sisällä piilevää pahaa vastaan, ja sen välineenä käytetään rukousta tai paastoa. Ulkoinen jihad on taistelua islamin ulkoista vihollista vastaan ja tapahtuu aseellisesti. Yleisemmän tulkinnan mukaan kyse on puolustustaistelusta tilanteessa, jossa vihamieliset voimat koettavat estää islamin toteuttamisen islamin alueella. Islamin lähteissä esiintyy myös käsitys islamin vallan levittämisestä jihadin avulla, mutta nykyään valtaosa muslimeista tuomitsee hyökkäyssodan synnillisenä. (Hämeen-Anttila 2004, 215–217.)

Jihadismin mainitseminen ei ole tutkimusaineistossani yhtä yleistä kuin islamismin mainitseminen. Dagens Nyheter käyttää tekijästä suorasti nimitystä *jihadisti* kahdesti, kun taas Helsingin Sanomat puhuu yleisemmin jihadismista.

”Monet ihmiset Suomessa ja Ruotsissa pitävät maataan puolueettomana ja sotilaitaan rauhanturvaajina. Mutta nuoret jihadistisesti ajattelevat miehet näkevät asian toisin”, [ulkopoliittisen instituutin tutkija Toby Archer sanoo. (uutinen, HS 13.12.10)

Okänd jihadist. DN kan idag rapportera att bombmannen TaimourAbdulwahab haft kopplingar till terroristen Samir Kahn på nätverkssajten Facebook. (kansivinkki, DN 17.12.10)

Vielä harvinaisemmaksi aineistossa jää termi *mujahedin*, joka on arabiaa ja tarkoittaa islamilaista sissitaistelijaa tai uskonsoturina (Hämeen-Anttila 2004, 223). Mielenkiintoiseksi tämän yhden tapauksen tekee se, että termi nousee tekijän itsensä medialle laatimasta kirjeestä. Tavallaan tekijä siis osallistuu itse itsensä kehystämiseen yhdeksi mujahedineista.

I meddelandet heter det att svenska barn, döttrar och systrar ska dö, med anledning av ”tystnaden kring Lars Vilks målningar och de svenska soldaterna i Afghanistan”. Alla ”mujahedin” i Europa och Sverige uppmanas att slå till. (uutinen, DN 13.12.10)

Islamisti, *jihadisti* ja *mujahedin* ovat latautuneita määritteitä. Maasilta, Rahkonen ja Raittila (2008, 38) tutkivat islamin esittämistä suomalaismediassa vuonna 2007 ja huomasivat

mediaseurannan yhteydessä, että ääri-islamia kuvattiin sekavin termein. Joka neljännessä jutussa islamista puhuttiin jonkinlaisena ääriliikkeenä, mutta sanavalinnat (esim. ääri-islamilaisuus, islamistit ja fundamentalistit) olivat voimakkaasta ideologisesta latauksesta huolimatta epätarkkoja. (Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008, 38.)

Sanavalinnat ovat kehystämistä ja tietoista tai epätietoista vallankäyttöä. Sanat ja termit muokkaavat käsitystämme todellisuudesta, etenkin, jos ne toistuvat mediassa yhä uudestaan. Esimerkiksi islamin ääri-ilmiöiden korostaminen tai niinkin latautuneen määritteen kuin *våldsbejakande islamistisk extremism* käyttäminen saattaa luoda käsityksen, että fundamentalismi ja islamismi ovat islamin valtavirtaa, eivätkä poikkeustapaus. (Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008, 38.)

Tähän liittyen ruotsalaisesta aineistosta löytyy yksi teksti, joka nostaa esiin islamismi-termin ongelmallisuuden. Kyseenalaistus tosin tulee haastateltavan muslimin sitaateissa, eikä esimerkiksi pääkirjoituksesta, jolloin sen painoarvo olisi erilainen.

Bejzat Becirov önskar att man kunda avskaffa ordet ”islamism”.

”Ordet sätter likhetstecken mellan islam och terrorism. Men det är inte religioner som är terrorism.”

(uutinen, DN 16.12.10)

Helsingin Sanomat problematisoi vastaavanlaisten termien käyttöä julkaisemalla Tukholman pommi-iskun uutisoinnin yhteydessä faktaosion, jossa määritellään muun muassa *terrorismi* ja *islamismi* sekä muuta vastaavaa sanastoa (*Ovatko kaikki terroristit islamisteja?* (HS 15.12.10)). Tätä yksittäistä problematisoivaa tekstiä lukuun ottamatta islamismiin ja radikaaliin islamismiin viittaaminen on hyvin yleinen kehystämisen tapa Helsingin Sanomien aineistossa.

Helsingin Sanomien sanaston ruotimisesta huolimatta on mahdoton sanoa, onko termistön käyttöön kiinnitetty enemmän huomiota suomalaisessa vai ruotsalaisessa toimituksessa. Helsingin Sanomissa termistön ongelmallisuus on nostettu lukijoille esiin, mutta on mahdollista, että Dagens Nyheterissä kysymys on jatkuvasti läsnä, eikä sitä siksi ole nähty tarpeelliseksi käsitellä erikseen. Tähän kysymykseen ei voida tämän tutkimuksen puitteissa löytää vastausta.

Lopuksi on mainittava, että aineistosta löytyy myös sellaisia kiihkoilijaksi kehystämisen tapoja, joissa uskontoa ei mainita suoranaisesti, mutta joihin kuitenkin sisältyy ajatus islamismista.

Epäilty levitti radikalismia myös Facebookissa. (uutinen, HS 14.12.10)

”Sverige måste ha handlingsplan mot extremism” (otsikko, DN 16.12.10)

Etenkin Dagens Nyheter käyttää termiä *extremism*, joka voisi toki viitata kaikenlaiseen ääritoimintaan, kuten äärioikeistoon tai -vasemmistoon, mutta joka selkeästi tutkimusaineistossa yhdistetään vain ja ainoastaan ääri-islamisiin. *Radikalismi* on ilmaisuna sukua ruotsalaiselle vastineelleen *extremism*, ja myös radikalismi liitetään tutkimusaineistossa ainoastaan ääri-islamisiin. Kummankaan merkitystä ei avata lukijalle, vaan se näyttäytyy ikään kuin vakiintuneena käytäntönä.

3.3.2 Maahanmuuttajakehys

Tekijän maahanmuuttajatausta korostuu tutkimuksen tekstiaineistossa, mutta esiintyy myös kuvissa. Ainoastaan painotukset vaihtelevat. Erityisen vahvana maahanmuuttajakehys piiryy aineistonkeruujakson alkupuoliskolla, eli kolmena ensimmäisenä päivänä. Asian esiin tuominen on ymmärrettävää tekijän monivaiheisen taustan vuoksi: hän on syntynyt Irakissa 1981, muuttanut Ruotsiin 1992 ja sieltä Britanniaan vuonna 2001 (HS 14.12.10). Asuinvuodet jakautuvat siis melko tasaisesti kolmen maan välille. Ruotsissa asumista voi kuitenkin pitää erityisen tärkeänä osana tekijän identiteettiä, sillä tekijällä on Ruotsin kansalaisuus ja hänen vanhempansa asuivat tapahtuman aikaan Ruotsissa.

Maahanmuuttajakehys jakautuu kahteen osaan. Osassa jutuista tekijä määritellään ennen kaikkea irakilaiseksi, joka on sattunut asumaan osan elämästään Ruotsissa. Osassa jutuista hänet puolestaan määritellään ennen kaikkea ruotsalaiseksi, jolla on sattumoisin maahanmuuttajatausta. Ensisijaisesti brittiläiseksi tekijää ei määritellä yhdessäkään tekstissä tai kuvassa. Painotuserot ovat välillä hiuksenhienoja, kuten kahdessa seuraavassa esimerkissä:

Itsemurhaiskun tekijän tausta on Irakista, ja hän on maahanmuuttaja. (uutisen ingressi, HS 13.12.10)

Man vet att han kommer från Mellanöstern. -- Han kom till Sverige 1992. Han har systrar och föräldrar i Tranås där han växte upp. (uutinen, DN 14.12.10)

Helsingin Sanomat käyttää tekijästä nimitystä *maahanmuuttaja*, mitä Dagens Nyheter ei tee kertaakaan. Ruotsissa termin *invandrare* käyttöön kiinnitetään yleisestikin enemmän huomiota kuin Suomessa (Brune 2003 ja 2004). Yleensä Helsingin Sanomat ei kuitenkaan tyydy tällaiseen yksinkertaistamiseen, vaan kuvailee tekijää yksityiskohtaisemmin joko Ruotsissa kasvaneeksi mieheksi, jonka juuret ovat Irakissa tai Irakissa syntyneeksi mieheksi, joka on kasvanut Ruotsissa. Täten Helsingin Sanomien linja tekijän kansallisuuden kuvailussa on kauttaaltaan melko yhtenäinen, kun taas Dagens Nyheterin linja horjuu. Kontrastina maahanmuuttajakehykselle Dagens Nyheter nimittää tekijää muutamia kertoja yksinkertaisesti ruotsalaiseksi. Ruotsalaiskehystä käsitellään erikseen harvinaisempien kehysten yhteydessä luvussa 3.4.1.

Kuten sanottua, aineiston kuvat eivät tue vahvasti tekstien maahanmuuttajakehystä – mutta eivät toisaalta mitakaan kansallisuuteen liittyviä kehyksiä. Tämä johtunee siitä, että valokuvan on hankala kuvailla tekijän monimutkaista maahanmuuttajataustaa, tai esittää tämä esimerkiksi ”irakilaisyntyiseksi ruotsalaiseksi, joka on asunut Isossa-Britanniassa”. Sen sijaan esimerkiksi kuvat Lutonista, tekijän asuin- ja opiskeluseudulta, kehystävät tekijän ulkomaiseksi. Tällaiset tapaukset, joissa tekstikonteksti viittaa samalla tekijän irakilaisuuteen tai ruotsalaisuuteen, tukevat maahanmuuttajakehystä.

Tutkimusaineistoon sisältyy neljä gallupia, joista puolet tukee maahanmuuttajakehystä. Yksi näistä gallupeista löytyy Dagens Nyheteristä ja toinen Helsingin Sanomista. Gallupien yhteyteen on liitetty vastaajien kasvokuvat, joista jokainen esittää vaaleaa ja perinteisen ”ruotsalaiselta näyttävää” henkilöä. Tällaiset kuvavalinnat luovat kontrastin etäännyttämällä tekijän ”perinteisestä ruotsalaisuudesta” ja tukevat siten maahanmuuttajakehystä. Lisäksi Dagens Nyheterin aineisto sisältää kaksi muuta gallupia, joissa puolestaan on haastateltu ainoastaan perinteisellä tavalla ”maahanmuuttajilta näyttäviä” henkilöitä. Kontrasti näiden kahden

galluptyypin välillä on suuri, vaikkakin gallupit esiintyvät jokainen omassa kontekstissaan, eikä kontrasti siten ole tavalliselle lehdenlukijalle ilmeinen.

Mitä ruotsalaiset ajattelevat terrori-iskusta?

Rauhanturvaaja Carina, Afganistan

"Kamalaa. Eikö tämä koskaan loppu? Pelkään vain sukulaisteni puolesta. Olen tullut Afganistaniin sairaanhoitajaksi, koska Ruotsin puolustusvoimilla ei ole omaa lääkintäyksikköä. Tämä on tärkeää työtä."

Rauhanturvaaja Christer, Afganistan

"Olen surullinen, mutta tällaista tapahtuu aina silloin tällöin. Olisi silti vaarallista antaa fundamentalisteille valtaa. Teen Afganistanissa työtä hyvän asian puolesta. Voisin panna rahaa Punaisen Ristin keräyslippaaseen, mutta teen mieluummin hyvää täällä."

(gallup, HS 13.12.10)

Dagens Nyheterin aineistossa tuodaan vahvemmin esiin tekijän elämänvaiheita Ruotsista pois muuttamisen jälkeen, eli tämän elämää Isossa-Britanniassa. Helsingin Sanomat rakentaa maahanmuuttajakehyksen yksipuoleisemmin, eli tekijän elämä Isossa-Britanniassa ei osallistu siihen merkittävästi.

Taimour Abdulwahab förefaller ha levt ett vanigt liv i Tranås och spelade basket för den lokala klubben. Direkt efter studenten lämnade han Sverige och flyttade till England för att bli naprapat. (uutinen, DN 14.12.10)

Edellisessä esimerkissä tekijä siis kehystetään toisaalta ruotsalaiseksi kertomalla, miten tavanomaista "ruotsalaista" nuoruutta hän eli, ja toisaalta hänet etäännytetään Ruotsista kirjoittamalla, että heti päästyään ylioppilaaksi tekijä muutti Englantiin.

Sekä Suomen että Ruotsin journalististen ohjeiden mukaan henkilön kansallisuuden esiintuominen ei ole suositeltavaa, jos ei sillä ole yleistä merkitystä. Tukholman pommi-iskun uutisoinnissa tätä ohjenuoraa ei noudateta. Tekijän syntyperällä on Dagens Nyheterin teksteissä suhteellisesti vähemmän painoarvoa kuin Helsingin Sanomien teksteissä. Tämä johtunee ruotsalaismedian hienotunteisuudesta: maahanmuuttajataustan alleviivaamista ei pidetä sopivana, mutta toisaalta tuhotyön tekijä halutaan etäännyttää Ruotsista ja ruotsalaisuudesta korostamalla tämän elämänvaiheita Ruotsin ulkopuolella.

3.3.3 Muslimikehys

Aineiston muslimikehys on kaksijakoinen, ja kaksijakoisuus näkyy ennen kaikkea tekstin puolella. Toisaalta tekijä määrittellään vahvasti muslimiksi, sillä hänen uskonsa mainitaan valtaosassa aineiston teksteistä. Toisaalta taas aineistossa päästetään ääneen useita ruotsalaisia ja brittiläisiä muslimeja, jotka haluavat ehdottomasti eristää tekijän muslimiyhteisön ulkopuolelle. Eristäminen liittyy Stuart Hallin (1992, 305) toiseuden käsitteeseen. Kansallinen ja kulttuurinen identiteettimme ei muodostu Hallin mukaan aidosti sisältä päin, vaan aina identiteetti-yhteisön ja sille ”toisen” välisestä suhteesta.

Muslimikehyksen molemmat ääripäät tulevat aineistossa esiin monella eri tavalla, ja niihin liittyy selkeästi valtaväestön ja muslimien jakautumiseen erilleen. Siinä missä ruotsalaisen yhteiskunnan voidaan tilastojen valossa sanoa olevan monikulttuurinen, ruotsalainen media ei sitä ole (SOU 2006, 133). Yhtä kaikki molemmat ääripäät osallistuvat aineistoa hallitsevan muslimikehyksen rakentamiseen.

Tästä huolimatta tekijästä käytetään suoranaisesti nimitystä *muslimi* vain kerran koko tutkimusaineistossa.

Abdulwahab var bara en av flera unga muslimska studenter som [rektor för muslimskt college i Luton, Tariq] Rasul hade kontakt med. (uutinen, DN 15.12.10)

Ruotsin muslimeista kirjoitetaan kyllä etenkin ruotsalaisessa aineistossa, jossa tapahtuneesta on kysytty mielipidettä esimerkiksi islamilaisen yhdyskunnan puheenjohtajalta ja toimittaja on käynyt raportoimassa tunnelmia Tukholmalaisesta moskeijasta. Tekijä liitetään siis osaksi tätä yhteisöä. Tämän myötä Dagens Nyheter ei oleta lukijan samaistuvan tekijään eikä muslimiyhteisöön, vaan valtaväestöön. Tästä äärimmäisin esimerkki löytyy Dagens Nyheterin pääkirjoituksesta.

Säpo har alldeles rätt i att det muslimska samhället kan vara en stor del av lösningen på radikaliseringsproblemet. Men det förutsätter att de muslimska söreträderna erkänner det. Så länge de extrema strömningar som bevisligen finns avfärdas eller bagatelliseras av imamer och personer som Helena Benaouda och Mohammed Amin Kharraki är de snarare en del av problemet. (pääkirjoitus, DN 16.12.10)

Pääkirjoitus pakottaa lukijat valitsemaan kahden ryhmän välillä. Kirjoituksen perimmäinen ajatus on, että jos et ole meidän, eli valtaväestön, puolella, olet meitä vastaan. Kirjoitus on poikkeuksellisen kärkeä yksittäistapaus tutkimusaineistoni joukossa, mutta edustaa ruotsalaisen median asenteita yhtä hyvin kuin mikä tahansa muukin teksti. Ruotsalaisen mediatutkimuksen mukaan ruotsalaiset joukkoviestimet kuvittelevat, että ”me/kansa/ruotsalaiset” on homogeeninen ryhmä. Maahanmuuttajaryhmään kuuluvilla henkilöillä eli ”toisilla” ei sen sijaan ole pääsyä julkisuuteen tasavertaisilla ehdoilla, eikä heille anneta mahdollisuutta samaistua kuviteltuun kansalliseen yhteisöön. (SOU 2006, 133.) Kuvitteellinen jako ”meihin” ja ”muihin” on joukkoviestimissä jatkuvasti läsnä, jolloin kaikki se, mikä nähdään normaalina tai toivottavana liitetään aina ajatukseen ”meistä” (SOU 2006, 146), kuten Dagens Nyheterin pääkirjoituksen laatija tekee.

Ruotsin muslimiväestö – siinä määrin, missä muslimeista voidaan puhua yhtenäisenä yhteisönä – päästetään ääneen sekä Dagens Nyheterin että Helsingin Sanomien teksteissä aineistonkeruujanjakson loppupuolella (DN 16.12.10, HS 18.12.10). Tällöin muslimit haluavat poikkeuksetta sulkea tekijän ”yhteisönsä” ulkopuolelle, vaikka sekä tutkimusaineistoni ruotsalais- että suomalaismedia ovatkin halunneet liittää hänet siihen. ”Muslimiyhteisön” mielipiteet tulevat esiin esimerkiksi kahdessa erillisessä gallupissa sekä moskeijavierailuilla tehdyissä jutuissa.

Han underströk med hjälp av Korancitat på arabiska att ”en sann muslim har inget att göra med terrorhanflingar”. (uutinen, DN 18.12.10)

Tällaiset tekstit tukevat muslimikehystä, koska toimitus on selvästi halunnut ottaa oletetun muslimiyhteisön uutisointiin mukaan ja yhdistää siis tekijän heihin. Tekstissä se toimii, mutta kuvissa lopputulos ei ole yhtä yksiselitteinen. Lähes kaikissa kuvissa, joissa esiintyy ruotsalais- tai brittimuslimeja, tekijä kehystyy ennen kaikkea kiihkoilijaksi (ks. 3.3.1). Kuvissa esiintyy sympaattisen näköisiä, tavallisia ihmisiä, joilla ei tunnu olevan mitään tekemistä tekijän kanssa. Myös kuvien tekstikonteksti sotii muslimikehystä vastaan. Kuvatekstiin, ingressiin tai otsikkoon on näissä tapauksissa nostettu jokin tekijän tuomitseva sitaatti, kuten alla olevassa esimerkissä. Kuvateksti korostaa, että kuvan henkilön ja tekijän välillä on enemmän eroavaisuuksia kuin yhtäläisyyksiä.

(uutiskuva, DN 15.12.10)

Tariq Rasul var bekant med självmordsbombaren Taimour Abdulwahab när de båda gick på universitetet. Han märkte att Abdulwahab blev mer extrem i sina åsikter och umgicks med personer i rörelsen Hizb-ut-Tahrir. (kuvateksti, DN 15.12.10)

Siinä missä leipäteksti siis saattaa kehystää tekijän muslimiksi, kuvat ja niiden tekstikonteksti liittävät tekijän enemmän terrorismiin. Tästä syystä muslimikehys jää kuva-aineistossa huomattavasti heikommaksi kuin tekstiaineistossa ja muodostaa suurimman eron muuten melko yhtenäisen kuva- ja tekstiaineiston välille.

Tukholman pommi-iskun uutisoinnin yhteydessä olisi ollut mahdollista nostaa esiin Ruotsin kansallismielinen puolue Sverigedemokraterna, eli ruotsidemokraatit, joiden näkemykset olisivat todennäköisesti tukeneet etenkin maahanmuuttajakehystä. Ruotsidemokraatit eivät kuitenkaan nouse aineistossa esiin kuin kaksi kertaa. Näistäkin toinen on Helsingin Sanomissa, ja maininta tukee ennen kaikkea muslimikehystä.

Ruotsin valtiopäiville nousi syksyllä uusi puolue ruotsidemokraatit, joka ajaa radikaalia vähennystä maahanmuuttoon. Yhtenä perusteena tälle puolue on käyttänyt sitä, että muslimien mukana Ruotsiin tulisi uhka terroristista. (uutinen, HS 13.12.10)

Ruotsidemokraattien poissaolo pommi-isku-uutisoinnista selittyy puolueen asemalla kotimaassaan. Puolue nousi ensimmäistä kertaa valtiopäiville syksyn 2010 vaalien seurauksena. Sekä Ruotsin valtapuolueet että valtamedia olivat aina vaaleihin asti tehneet selvän pesäeron ruotsidemokraatteihin, eikä esimerkiksi iltapäivälehti Aftonbladet ollut suostunut julkaisemaan puolueen ilmoituksia sivuillaan (Sundell, Ylikahri & Yliselä 2011, 35). Vielä vaalien jälkeen jotkut valtapuolueiden edustajat miettivät tosissaan, voitaisiinko ruotsidemokraatit jättää vaalituloksesta huolimatta valtiopäivien ulkopuolelle. Puolue ei edelleenkään ole median suosiossa, ja siksi sen kannanottoja ei todennäköisesti haluttu yhdistää Tukholman pommi-iskun jälkeiseen keskusteluun.

3.4 Harvinaiset kehykset

Tutkimukseni teksti- ja kuva-aineistossa esiintyy hallitsevien kehysten lisäksi harvinaisempia kehyksiä, joista kolme selkeintä ovat ruotsalaiskehys, rikolliskehys sekä uhrikehys. Tässä luvussa esittelen nämä harvinaisemmat kehykset esimerkkien avulla.

Harvinaiset kehykset eivät ole määrällisesti merkittäviä, eikä niitä tukevia kirjallisia ilmaisuja tai kuvia löydy aineistosta yhtä paljon kuin hallitsevien kehysten kohdalla. Toistuvuuden sijaan niiden merkittävyys on juuri siinä potentiaalissa, jonka ne antavat tekijän vaihtoehdoille kehystämistavoille. Harvinaiset kehykset haastavat hallitsevat kehykset. Ne rakentuvat ennen kaikkea tutkimusaineiston kuvissa. Kuvat kehystävät tekijän rikolliseksi ja uhriksi, kun taas teksti kehystää tekijän ruotsalaiseksi.

3.4.1 Ruotsalaiskehys

Kontrastina oikeastaan kaikille hallitseville kehyksille tekijä kehystetään tutkimusaineistossa neljästi ruotsalaiseksi: kerran kuvassa ja kolmesti tekstissä. Ruotsalaiskehys on monella tapaa täysin vastakkainen tekijän kehystetylle kiihkoilulle, maahanmuuttajataustalle sekä islamin uskolle. Selkeimmin ruotsalaiskehyksen rakentamiseen osallistuu Dagens Nyheter, joka nimittää tekijää yksinkertaisesti ruotsalaiseksi.

Under ramadan 2006 hade [Qadeer Baksh, ordförande för Islamic Centre i Luton] dock tröttnat på den arga unga mannens prat och samlade hela församlingen. Där snoppade Qadeer Baksh av Taimour Abdulwahab genom att krossa hans argument. Fördrad och arg lämnade svensken Islamic Centre. (uutinen, DN 14.12.10)

Helsingin Sanomat ei nimeä tekijää aineistossa kertaakaan yksiselitteisesti ruotsalaiseksi. Suomalaislehti kuitenkin rinnastaa hänet Ruotsin kansalaiseksi. *Svensk medborgare*, eli ruotsin

kansalainen, on myös Dagens Nyheterin aineistossa yleisempi kuvailu tekijästä kuin *svenske*, eli ruotsalainen.

Kolmisenkymmentä Ruotsin kansalaista on lähtenyt terroristien leireille. (uutisen ingressi, HS 16.12.10)

Tällaista sanavalintaa voi toisaalta pitää ruotsalaiskehystä heikentävänä. Kansalaisuus, eli tietyn maan – tässä tapauksessa Ruotsin – passin omistaminen ei joidenkin tulkintojen mukaan sinällään kerro mitään henkilön ”todellisesta” kansalaisuudesta. Joidenkin näkemysten mukaan tärkeämpää on performatiivisuus: vasta kun ruotsalaisuutta – tai suomalaisuutta, tai mitä tahansa kansalaisuutta – toistaa uskollisesti päivästä, viikosta ja vuodesta toiseen, voi oikeasti sanoa olevansa ruotsalainen (Lehtonen 2004c, 123). Media ei sitä paitsi kohtele kaikkia kansalaisia samanarvoisesti, vaan kansalaisuuteen sisältyy eri tasoja, joista osa asettuu kansakunnan sisäpuolelle ja osa ulkopuolelle. Esimerkiksi ”ruotsalaisuus” nähdään mediassa etuoikeutena, ja media osallistuu aktiivisesti ihmisten ja maahanmuuttajien määrittelemiseen suhteessa tähän asemaan. (SOU 2006, 133.) En kuitenkaan näe, että ilmaisu tukisi mitään muutakaan kehystä, vaan olen luokitellut sen kaltaiset tapaukset ruotsalaiskehykseksi.

Kuvissakaan ruotsalaiskehys ei ole unohtunut, vaan sitä tukee yksi Helsingin Sanomien aineistosta löytyvä kuva, eli Tukholman kartta, joka kehystää tapahtuman kotimaan uutiseksi ja siten tekijän ennen kaikkea ruotsalaiseksi. Tutkimusaineiston valokuvat eivät tue ruotsalaiskehystä lainkaan.

3.4.2 Rikolliskehys

Rikolliskehys on neutraali versio kiihkoilijakehyksestä. Siihen ei liity uskontoa tai muuta aatetta, ja se on arkipäiväinen: rikosuutisia on sanomalehdissä päivittäin. Tutkimukseni rikolliskehys rakentuu ennen kaikkea aineiston kuvamateriaalissa, ei niinkään tekstissä. Kuva-aineistossa esiintyy runsaasti valokuvia Ruotsin poliisista, joka seisoskelee tai kävelee milloin missäkin Tukholman kaduilla, yhteensä 17 kappaletta. Neljässä näistä kuvan keskipisteenä on yksi tai

useampi naispoliisi, mikä luo kontrastin muuhun kuvamateriaaliin. Muuten tutkimuksen kuva-aineisto koostuu lähes yksinomaan miesten kuvista, eli poliiseista, Säpon edustajista, poliitikoista, muslimiyhteisön edustajista jne. Tutkimukseni ei pureudu syvemmin sukupuolinäkökulmaan ja tämän aineiston puitteissa on mahdotonta sanoa, miten tietoisia valintoja esimerkiksi kuvat naispoliisista ovat olleet.

Toisin kuin teksti, kuvat ei aina kykene kertomaan, mistä on tarkalleen kysymys. Siksi etenkin tutkimusajanjakson kahtena ensimmäisenä päivänä kuvat poliisista kehystävät tekijän melko neutraalisti rikolliseksi tai epäillyksi, eivätkä niinkään terroristiksi. Rikolliskehys luo tunteen uhasta. Valokuvien naispoliisit on mahdollisesti valittu uutisten rinnalle siksi, että he olisivat kontrasti tälle pommi-iskun aiheuttamalle uhalle. Poliisien runsas määrä luo kuitenkin enemmän turvattomuuden tunnetta kuin turvallisuutta. Katsojalle nousee ajatus siitä, että jotain on oltava pielessä.

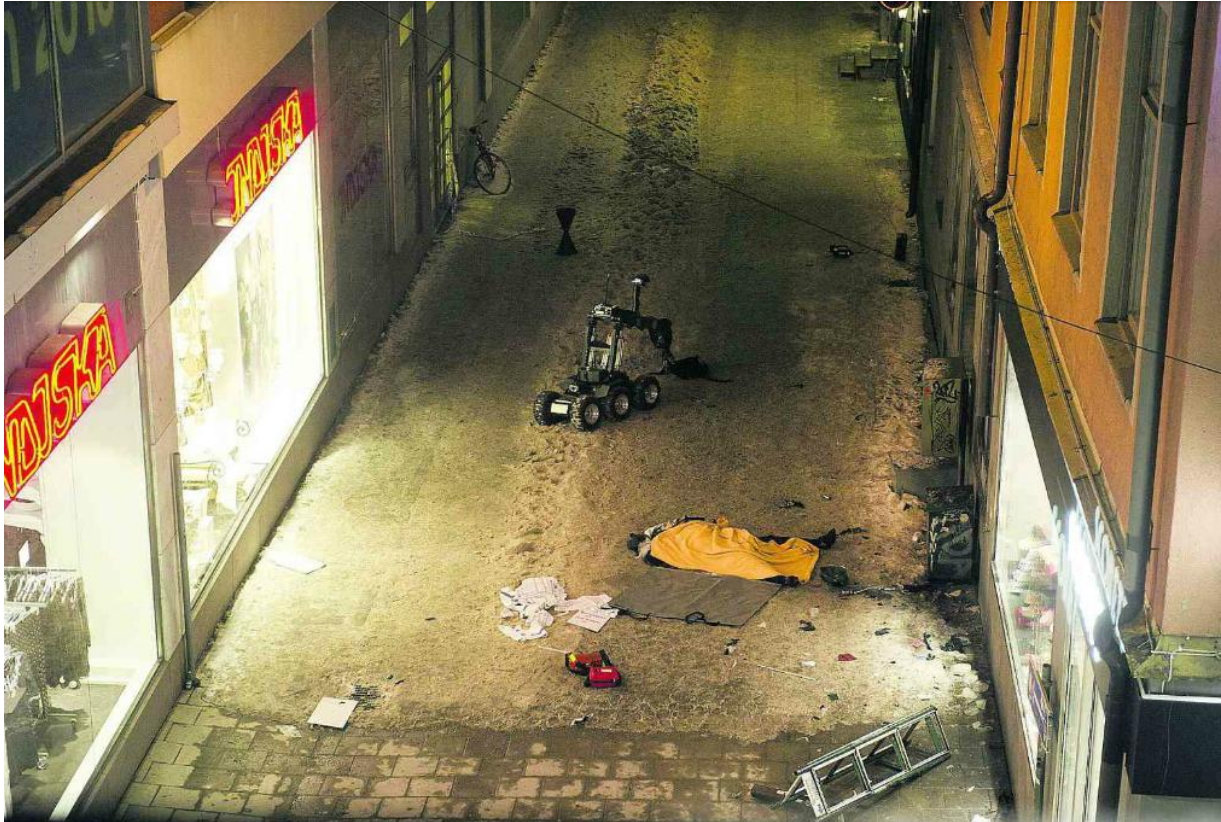
(uutiskuva, HS 15.12.10)

Kiihkoilijakehys muuttuu kuvissa hallitsevaksi kehykseksi vasta uutisoinnin toisena ja kolmantena päivänä, jolloin se syrjäyttää rikolliskehysten. Tällöin kuvissa alkaa esiintyä tavallista poliisia useammin Ruotsin turvallisuuspoliisin Säpon edustajia. Valokuvat Säpon edustajista, joita niitäkin esiintyi aineistossa runsaasti, liittyvät tekijän vahvemmin terrorismiin

kuin kuvat tavallisista poliiseista. Terrorismikehystä tukevat muutkin kuvavalinnat, joita eritellään tarkemmin luvussa 3.3.1.

3.4.3 Uhrikehys

Hyvin harvinainen, mutta hallitsevien kehysten kanssa ristiriitainen ja siksi mielenkiintoinen kehys on uhrikehys. Helsingin Sanomissa se esiintyy kolmesti ja Dagens Nyheterissä kahdesti. Uhrikehys on siis suhteessa yleisempi suomalaisessa kuin ruotsalaisessa aineistossa. Uhrikehys rakentuu yksinomaan kuva-aineistossa, eikä sitä esiinny tekstiaineistossa lainkaan. Uhrikehystä rakentavat ennen kaikkea kuvat tekijän ruumiista, joka on peitetty kankaalla ja jätetty kadulle lojumaan. Vain raajat pilkottavat kankaan alta. Näissä tapauksissa kuvien tekstikontekstikaan ei mainitse terrorismia millään tapaa, vaan kertoo ”kadulta löytyneen kuollut mies” (HS 12.12.2010). Pelkkiä kuvia katsomalla ei voida tietää, että räjähdysen aiheuttaja ja uhri ovat yksi ja sama henkilö. Ne eivät myöskään kerro, millainen räjähdys on ollut kyseessä – kenties vain jonkinlainen onnettomuus. Siksi ruumiskuvien ei voi tulkita tukevan kiihkoilijakehystä.

(uutiskuva, HS 13.12.10)

Helsingin Sanomien tutkimusaineistossa kuva ruumiista esiintyy kahdesti, Dagens Nyheterin aineistossa vain kerran. Helsingin Sanomat julkaisi kuvan ruumiista monta päivää aiemmin kuin Dagens Nyheter. Tulkitsen tämän olleen tietoinen valinta, sillä kuvavaihtoehtojen niukkuudesta johtuen ruumiskuva olisi ollut helppo valinta uutistekstien rinnalle. Ruumiskuvasta on lisäksi olemassa useita eri rajauksia ja versioita, joissa esiintyy myös poliisi. Vaihtoehtoja olisi siis ollut tarjolla. Ruumiin sijaan Dagens Nyheter julkaisi lukemattoman määrän kuvia, joissa esiintyy poliisi. On mahdollista, että toimitukset eivät ole halunneet näyttää lehden sivuilla kuvia kuolleista.

3.5 Ensisijaiset kehystäjät

Ensisijainen kehystäjä on se lähde, joka osallistuu vahvimmin tekijän kehystämiseen, eli jonka toimittaja on nostanut tekstissä oleellisimmaksi määrittelijäksi tekijän kehyksen rakentamisessa. Aineistoni yleisin ensisijainen kehystäjä on viranomainen tai poliisi, toiseksi yleisin on media itse ja kolmanneksi yleisin on muslimiyhteisö. Olen määritellyt tutkimusaineistostani ensisijaisen kehystäjän niissä tapauksissa, joissa se on ollut mielekästä. Joissain tapauksissa on ollut mahdotonta määritellä pelkän aineiston perusteella ja taustoja tietämättä, mihin lähteeseen nojautuen teksti on kirjoitettu.

Aineistoni perusteella Tukholman pommi-iskun tekijän kehystämiseen osallistuvat ennen kaikkea viranomaiset ja media. Viranomainen on aina poliisi. Noin joka neljännessä Dagens Nyheterin tekstissä ensisijainen kehystäjä on Ruotsin turvallisuuspoliisi Säpo ja noin joka kolmannessa Helsingin Sanomien tekstissä joko Säpo tai Suomen turvallisuuspoliisi. Lähes yhtä usein kehystäjä on toimittaja, tai Helsingin Sanomien aineistossa yleisemmin määriteltynä media, sillä kolmessa suomalaisuutisessa ensisijainen kehystäjä on ruotsalainen uutistoimisto TT tai ”ruotsalaisviestimet”.

Tekstit, joissa ensisijainen kehystäjä on toimittaja, ovat sekä Helsingin Sanomien että Dagens Nyheterin aineistossa yleensä muita kuin uutistekstejä, eli esimerkiksi pääkirjoituksia tai toimittajien kirjoittamia kommentteja. Kuitenkin joukossa on myös uutistekstejä, joissa toimittaja käyttää erilaisia kehystämisen keinoja erilaisiin lähteisiin nojautuen siten, että ensisijaiseksi kehystäjäksi nousee lopulta toimittaja itse. Lisäksi tässä tekstijoukossa on yksi terroristien koulutusleiriltä Somaliasta kirjoitettu reportaasi, joka liittyy pommi-iskuun ja sen tekijään vain hyvin löyhästi. Reportaasi on kirjoitettu monta kuukautta aiemmin, eikä pommi-iskun tekijä ole osallistunut kyseiselle leirille. Toimituksen valitseman julkaisuajankohdan vuoksi tämä reportaasi, ja siten toimitus, osallistuu tekijän kehystämiseen.

Tulokseni tutkimusaineistoni ensisijaisista kehystäjistä on osin ristiriitainen terrorismiuutisointia ja tarkemmin syyskuun 11. päivän uutisointia tarkastelleen tutkimustuloksen kanssa. Aiempien

tutkimusten mukaan tapahtuman määrittelijöinä toimivat ennen kaikkea kokemuksiin purkavat silminnäkijät, ja siinä sivussa tilannetta paikan päällä havainnoineet toimittajat (Heikkilä, Landor ym. 2002, 10–11). Tukholman pommi-iskun uutisoinnissa silminnäkijät eivät ole lainkaan merkittävä lähde tai kehystävä taho. Silminnäkijöiden haastatteluita on koko aineistossa vain yksi.

Toisaalta tutkimustulokseni tukee aiempien vähemmistötutkimusten tuloksia, joissa on todettu, että enemmistön edustajat ja viranomaiset pääsevät uutisissa ääneen huomattavasti useammin kuin vähemmistöjen jäsenet, organisaatiot, puhehenkilöt ja johtajat (esim. van Dijk 1991, Brune 2006). Muslimiyhteisö on ensisijainen kehystäjä noin joka viidennessä Dagens Nyheterin tekstissä, mutta ei yhdessäkään Helsingin Sanomien tekstissä. Helsingin Sanomien aineiston joukossa on kyllä yksi uutinen ja yksi kansivinkki, joita varten toimittaja on vierailut tukholmalaisessa moskeijassa. Toimittaja päästää kuitenkin haastateltavat jutussa ääneen vain muutama otteeseen, jolloin muslimiyhteisön rooli on pysyä passiivisina sivustakatsojina, objekteina, ja ensisijaisena kehystäjänä toimii toimittaja itse. Dagens Nyheterin teksteissä ensisijaisina kehystäjinä toimivat muun muassa Ruotsin islamilaisen yhdyskunnan edustaja, tukholmalainen imaami sekä gallupin kautta tavalliset Ruotsin muslimit.

Vähemmistöjen vähäistä siteeraamista ja käyttöä lähteenä on selitetty muun muassa sillä, että maahanmuuttajien löytäminen ja jututtaminen sekä tietojen tarkastaminen voivat osoittautua uutistyyön aikataulussa vaikeaksi (Pietikäinen 2002, 24). Tämä on voinut pitää Helsingin Sanomien tapauksessa paikkansa, mutta Dagens Nyheter on siitä huolimatta onnistunut haastattelemaan useita vähemmistöjen edustajia niin Ruotsissa kuin pommi-iskun tekijän asuinmaassa Isossa-Britanniassa, ja nostamaan heidän määritelmänsä etusijalle tekijän kehystämisessä. Helsingin Sanomillakin oli talvella 2010 oma Tukholman-kirjeenvaihtaja, jolla olisi periaatteessa ollut mahdollisuus jalkautua tavallisten ihmisten joukkoon siinä missä Dagens Nyheterin toimittajilla.

Edellä mainittujen jälkeen seuraavaksi yleisimmät ensisijaiset kehystäjät aineistossani ovat tutkijat, poliitikot ja heti seuraavaksi islamistinettisivustot. Sekä Helsingin Sanomissa että

Dagens Nyheterissä on neljässä uutisjutussa annettu vahvasti ääni al-Qaidaan yhteydessä oleville nettisivuille ja niillä esiintyville teksteille, määritelmille ja kehyksille.

Kerran molemmissa lehdissä ensisijaiskeski kehystäjäksi nousee itse tekijä. Näissä uutisissa on siteerattu pitkällisesti tekijän medialle ja turvallisuuspoliisille lähettämää kirjettä, hänen Facebook-profiilinsa tekstejä tai hänen treffipalvelusivustolleen jättämää ilmoitusta. Kerran molempien lehtien aineistoissa ensisijainen kehystäjä on tavallinen henkilö, eli naapuri, jonka etnistä taustaa ei korosteta suuntaan tai toiseen.

4 Lopuksi

Kehysanalyysi on joustava metodi, ja sitä on sovellettu aiemmissa tutkimuksissa lukuisilla eri tavoilla. Kehysanalyysiin on yhdistelty pelkän mediatutkimuksenkin puitteissa muun muassa diskurssianalyysin (esim. Väliverronen 1996) ja Bourdieun kenttäteorian (esim. Horsti 2005) piirteitä. Joustavuutensa vuoksi kehysanalyysiin liittyy etenkin laadullisessa tutkimuksessa tietty tulkinnanvaraisuus.

Viestinnän tutkija Esa Väliverronen (1995, 20) toteaa omasta metsätuhojen kehystämistä sanomalehti uutisissa käsitelleestä tutkimuksestaan jopa, että ”toinen tutkija olisi kenties ”löytänyt” samasta aineistosta aivan toisenlaiset kehykset”. Hän kuvailee omien mielenkiintojensa ohjanneen tulkintaansa tutkimusaineiston hallitsevista kehyksistä. Tällä tapaa kehysanalyysi on ristiriitainen metodi. Tieteellinen tutkimus on omalla tavallaan kehystämistä sekin – niin myös tämä tutkielma. On sanottu, ettei toimittaja tule toimitustilanteeseen tyhjin kehyksin (Horsti 2005, 53), mutta yhtä lailla tutkijalla on tutkimusta tehdessään omat tulkintamallinsa, eli henkilökohtaiseen historiaan liittyvät kehykset sekä laajemmat kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvät kehykset.

Itse en kuitenkaan menisi yhtä pitkälle kuin Väliverronen, vaan jaan ennemmin mediatutkija Karina Horstin lievennetyn näkemyksen kehysanalyysin tulkinnanvaraisuudesta. Horsti (2005, 52) myöntää, ettei kehysten erittelyssä voida aina saavuttaa yksimielisyyttä. Ongelman sijaan Horsti kuitenkin painottaa hallitsevuutta ja toistuvuutta: mitä toistuvampi ja hallitsemampi jokin kehys on, sitä pienempi on vaara tulkinnanvaraisuudelle. Siksi tässäkin tutkimuksessa on painotettu nimenomaan hallitsevia kehyksiä, eli kiihkoilijakehystä, maahanmuuttajakehystä ja muslimikehystä. Harvinaisemmat kehykset, joita olivat ruotsalaiskehys, rikolliskehys ja uhrikehys, olen käsitellyt suppeammin.

Uskon, että toinen tutkija olisi löytänyt aineistostani pitkälti samat hallitsevat kehykset kuin minä. Harvinaisten kehysten kirjo sen sijaan on aineistossani laajempi, joten niiden kohdalla voidaan ajatella, että omat mielenkiintoni ovat ohjanneet Väliverronen kuvailemalla tavalla

löytämieni kehysten tulkintaa. En ole eritellyt analyysissäni esimerkiksi sitä, miten tekijä kehystetään sukupuolensa tai ammattinsa edustajana – vaikka kenties aineistosta olisi löytynyt viitteitä tällaisiin kehyksiin. Harvinaisten kehysten kohdalla on siis todettava, että toinen tutkija olisi saattanut nostaa samasta tutkimusaineistosta esiin toisenlaisia harvinaisia kehyksiä kuin minä olen tehnyt.

Tässä yhteydessä on mainittava yksi kehysanalyysin perusongelmaksi todettu seikka, joka liittyy metodin tulkinnanvaraisuuteen: onko jokin kehykseksi luokiteltu ilmiö oikeastaan kehys vai teema. Horsti (2005, 51) on ratkaissut ongelman määrittelemällä työnsä koko aihepiirin (eli maahanmuuttajuuden) yleiseksi teemaksi, jota media kehystää eri tavoin. Minä puolestani tarkastelen tutkimuksessani yhden ainoan henkilön kehystämistä, joten vastaavaa tulkinnanvaraisuusongelmaa ei tässä tutkimuksessa ole.

Kehysten lisäksi olen pyrkinyt löytämään tutkimusaineistosta niin sanottuja ensisijaisia kehystäjiä, eli määrittämään, mikä taho pääsee vahvimmin vaikuttamaan tekijän kehystämiseen. Väliaverron (1995, 10) kyseenalaistaa tällaisen analyysin toteuttamista, on varsin hankalaa tutkia ja osoittaa, ”kenen kehys” kulloinkin on kyseessä, koska kehykset syntyvät useiden eri lähteiden vuorovaikutuksesta. Siksi suoria lainauksia lukuun ottamatta on lähes mahdotonta sanoa, kuka yksittäisessä uutistekstissä kulloinkin puhuu. Analyysini ei varmasti kerro lopullista totuutta todellisista kehystäjistä, mutta se pyrkii tekemään näkyväksi, kenen näkemykset julkisuudessa päästetään ilmeisimmin kuuluviin.

4.1 Johtopäätökset

Tutkimusaineistostani nousee esiin kolme hallitsevaa kehystä: kiihkoilijakehys, maahanmuuttajakehys ja muslimikehys. Kiihkoilijakehys on kehyksistä ehdottomasti vahvin, johtuen osittain siitä, että se on kehyksenä kirjava. Sen alaisuuteen mahtuvat tekstiaineiston viittaukset niin yhteiskunnalliseen, eli radikalismiin, islamismiin, ääri-islamismiin ja jihadismiin kuin yksityiseen, eli tekijän nimittäminen hulluksi, sairaaksi ja sekopääksi. Lisäksi

kiihkoilijakehyksen alaisuuteen kuuluvat viittaukset terrorismiin, jotka esiintyvät kuvissa huomattavasti vahvempina kuin tekstissä. Terroristikehyksen olisi jopa voinut erottaa omaksi kehykseksi, mutta siinä tapauksessa se ei olisi noussut hallitsevien kehysten joukkoon. Valittu jaottelu on perusteltu, koska mainitut tulokulmat tukevat kaikki tekijän kehystämistä kiihkoilijaksi.

Tutkimusaineistosta löytyvä kiihkoilijakehyks tukee yhteiskuntafilosofi ja tutkija Stuart Hallin (1978, 57) teoriaa ensisijaisista ja toissijaisista määrittäjistä (primary and secondary definers). Hallin mukaan toimittajat suosivat rutiinilähteinään ensisijaisia määrittäjiä, jotka yleensä ovat viranomaisia, ja jotka pääsevät ensimmäisinä julkisuuteen kehystämään jotakin asiaa. Näin vastakkaiset näkemykset ja tulkinnat eli toissijaiset määrittäjät joutuvat tuottamaan oman määrittäjänsä suhteessa ensisijaiseen määrittäjänsä. Aineistossani Ruotsin turvallisuuspoliisi Säpo pääsee ensisijaisen määrittelijän asemaan käyttäessään tekijän toiminnasta nimitystä *våldsbejakande islamistisk extremism*, eli väkivaltainen ääri-islamismi. Dagens Nyheter omaksuu ilmaisun Säpon termistöstä ja käyttää sitä kaikissa yhteyksissä läpi koko tutkimusajanjakson, jonka seurauksena se upotetaan muidenkin lähteiden kommenttien yhteyteen.

Kiihkoilijakehyksen yhteydessä ilmenee muutenkin vallankäyttöä sanatasolla. Journalismin kieli suosii pelkistyksiä, iskevyyttä ja ilmaisuvoimaa (Raittila 2002, 206), mutta sanavalinnat kuten *islamisti* tai *jihadisti* ovat kehystämistä ja joko tietoista tai epätietoista vallankäyttöä. Sanat muokkaavat käsitystämme todellisuudesta etenkin toistuessaan uudestaan ja uudestaan, ja latautuneiden määritteiden käyttäminen saattaa luoda käsityksen, että fundamentalismi ja islamismi ovat islamin valtavirtaa, eivätkä poikkeustapaus. (Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008, 38.) Tämä ei saisi olla Suomen eikä Ruotsin journalistin ohjeiden mukaan journalismin päämäärä. Tutkimusaineiston erityispiirteeksi on, että tekijä itse pääsee kehystämään itsensä *mujahedinin* eli pyhän sodan edistäjäksi, koska hänen kirjoittamaansa kirjettä siteerataan sana sanalta Dagens Nyheterissä. Ilmaisua ei kuitenkaan tarttunut median käyttämään sanastoon, eli tekijää ei päästetty Hallin (1978, 57) termiin ensisijaiseksi määrittäjäksi.

Helsingin Sanomat näyttää tutkimusaineiston valossa tiedostavan ongelman *islamistin* kaltaisten termien käytössä, sillä lehti julkaisi tutkimusajanjaksolla faktalaatikon (*Ovatko kaikki terroristit*

islamisteja? (HS 15.12.2010)), jossa selvitettiin erilaisten islamin ääriilikkeisiin liittyvien sanojen todellisia merkityksiä. Faktalaatikko sinällään ei kuitenkaan ratkaise sanoihin liittyvän vallankäytön ongelmaa eikä poista aineistossa esiintyvän termistön aiheuttamia tulkintoja. Dagens Nyheter ei problematisoi kielenkäyttöä samalla tavalla kuin Helsingin Sanomat tekee, mutta aineistosta löytyy uutisjuttu (*"Alla här känner sig utpekade"*, DN 16.12.2010), jossa haastateltava kyseenalaistaa Dagens Nyheterin käyttämän termistön omalla suullaan. Tämäkin jää vain yhdeksi älähdykseksi, eikä vaikuta kokonaisuuteen. Kiihkoilijakehys pysyy hallitsevana.

Maahanmuuttajakehys on kaikkein hallitsevin tutkimusajanjakson alkupuolella, eli kolmena pommi-iskua seuranneena päivänä. Tällöin tekijän monikulttuurinen tausta esitellään aineistossa monelta eri kantilta: välillä painottuu hänen irakilaisuutensa, Dagens Nyheterissä esitellään kolmeen otteeseen hänen elämäänsä Isossa-Britanniassa ja näihin molempiin vaiheisiin liittyen kerrotaan tekijän suhteesta Ruotsiin, missä hänen vanhempansa pommi-iskun tapahtumahetkellä asuivat. Kuvissa maahanmuuttajuus on lähes näkymätöntä. Syy lienee, että maahanmuuttajuutta on hankala esittää kuvan keinoin. Tekstissä tekijää nimitetään vain yhden kerran termillä *maahanmuuttaja* (HS 13.12.2010) – suomalaisessa aineistossa. Dagens Nyheterissä suoranaista nimitystä ei käytetä kertaakaan.

Pentti Raittila (2004, 310) toteaa, että journalistin olisi tärkeä pystyä kahden tason itsereflektioon: toisaalta kulttuuristen myyttien, ajattelumallien ja ideologioiden tiedostamiseen ja toisaalta oman työn rutiineihin liittyvien mekanismien tiedostamiseen. Molemmilla tasoilla on tekemistä ideologioiden uusintamisen kanssa, vaikka journalisti ei sitä itse tiedostaisikaan. Mediatutkimus voi auttaa tässä tiedostamisen prosessissa ja tutkimusaineistossani esiintyvän maahanmuuttaja-termin perusteella voidaan jopa epäillä, että Ruotsissa tässä on yhdellä tapaa onnistuttu. Ylva Brune (2002, 378–381) tutki jo kymmenen vuotta sitten termin *invandrare* käyttöä ruotsalaisissa joukkoviestimissä ja sitä, miten termillä on kaksi eri määritelmää: toisaalta sen todellinen merkitys eli maahanmuuttaja, ja toisaalta sen konnotatiivinen merkitys, jolloin *invandrare* tarkoittaa ”erilaisuutta” ja ”ongelmaa”. *Invandrare*-termistä on siis tullut kielteinen vastakohta termille ”ruotsalainen”. Brunen (2002, 378) mukaan termiä käytetään uutisteksteissä vain, kun raportoidaan ongelmasta. Neutraalissa kontekstissa media pyrkii yleensä häivyttämään henkilön taustan, vaikka tämä olisikin maahanmuuttaja. Tutkimusaineistoni perusteella voidaan

todeta, että ruotsalaismedia käyttää sanaa *invandrare* harvemmin kuin suomalaismedia sanaa *maahanmuuttaja*. Näin, vaikka uutisoitava tapahtuma onkin Brunen teoriaan viitaten yhteiskunnallinen ongelma. Ruotsalaiset toimittajat ovat siis nähtävästi tiedostaneet kielenkäyttönsä, joko mediatutkimuksen ansiosta tai ilman sitä.

Maahanmuuttajakehykseen liittyy tiiviisti aineistosta esiin nostamani harvinainen kehys: ruotsalaisekehys. Tekijä kehystetään neljään otteeseen ruotsalaiseksi, mikä on ristiriitaista kaikkiin hallitseviin kehyksiin nähden. Siinä missä aineistoni hallitsevat kehykset pyrkivät kehystämään tekijän suhteessa kansalliseen järjestykseen ja osoittamaan, että hän on valtaväestöstä ulkopuolinen, ruotsalaisekehys ennen kaikkea kyseenalaistaa ”kansan” kuvitellun yhtenäisyyden. Tutkimusaineistoni osoittaa, että media pyrkii myös horjuttamaan kansallista järjestystä, vaikka sen vahvistaminen olisikin yleisin toimintamalli (Horsti 2005, 36–38).

Hallitsevista kehyksistä kolmas, eli muslimikehys, on kehyksistä ristiriitaisin. Ensimmäinen ristiriita koskee kehyksen rakentumista kahdelta aivan eri kantilta. Toisaalta media haluaa liittää tekijän kuviteltuun muslimiyhteisöön ja käyttää muslimiyhteisön jäseniä lähteenään etenkin tutkimusajanjakson loppupuolella (DN 16.12.10, HS 18.12.10). Lähdevalinta on terrorismiuutisoinnille tyypillinen: myös syyskuun 11. päivän raportoinnin yhteydessä terrorismin ja islamin välisten suhteiden analysoinnissa kuunneltiin paitsi asiantuntijoita, myös muslimieja itseään, ja etenkin länsimaissa asuvat arabit pääsivät kertomaan, miten valtaväestö suhtautui heihin terrori-iskujen jälkeen (Heikkilä, Landor ym. 2002, 12–13). Haastatellut muslimit yrittävät tutkimusaineistossani poikkeuksetta sulkea tekijän yhteisönsä ulkopuolelle, mutta heidän määritelmänsä ei nouse määrällisesti ensisijaiseksi, ja tämä pyrkimys ei siten estä tai heikennä muslimikehyksen rakentumista hallitsevaksi tulkinnaksi.

Ensisijaisten kehystäjien analyysin perusteella voidaan todeta, ettei kehystäjä tämän tutkimuksen aineistossa suoraan vaikuta kehykseen. Tietty kehystäjä ei siis automaattisesti kehystä tekijää tietyllä tavalla. Muslimit eivät automaattisesti kehystä tekijää muslimiksi eikä poliisi automaattisesti kehystä tekijää rikolliseksi. On tosin huomautettava, etteivät aineistossa haastatellut muslimit kertaakaan kehystäneet tekijää myöskään ruotsalaiseksi. Tämä johtuu ehkä

tapahtuman kiistämättömästä vakavuudesta ja sen myötä tekijään kohdistuneista ristiriitaisista tunteista, oli kehystäjänä sitten viranomainen tai tavallinen ruotsalainen.

Muslimikehysten toinen ristiriita koskee kuvitusta. Kuvat eivät tue tekstin muslimikehystä lähes ollenkaan. Sen sijaan kuva-aineistosta nousee esiin kaksi harvinaista kehystä, jotka ovat tekstissä lähes olemattomia: rikolliskehys ja uhrikehys. Tämä johtunee siitä, että pommi-isku on ollut vaikeasti kuvitettava uutistapahtuma, ja sen tekijä sitäkin vaikeampi. Toimitusten käytettävissä on ollut vain tekijän Facebook-profiilikuva ja kuva tekijän kadulla lojuvasta, kankaalla peitetystä ruumiista. Ruumiskuvat kehystävät tekijän uhriksi. Toimitukset ovat päättyneet käyttämään uutisten kuvittajina runsaasti valokuvia poliiseista. Ennen kaikkea näistä kuvista aineistoon muodostuu rikolliskehys.

Kehysten painotukset muuttuivat hieman tutkimusajanjakson edetessä. Heti pommi-iskun jälkeisinä päivinä eli uutisoinnin alkupuoliskolla aineistoa hallitsivat maahanmuuttajakehys, rikolliskehys ja uhrikehys. Tutkimusajanjakson loppupuoliskolla nämä kehukset jäivät takalalle ja niiden paikalle nousivat etenkin muslimikehys ja kiihkoilijakehys, jossa painottui ennen kaikkea terroristinäkökulma. Voidaan sanoa, että kehystämisen tavat etenivät yksityisestä yleisempään. Ensin painotettiin tekijää yksityishenkilönä ja tämän henkilökohtaista historiaa, ja tapahtuma kehystettiin yksittäisenä väkivallantekona. Uutisoinnin edetessä tekijä kehystettiin osaksi laajempaa kontekstia, eli kansainvälistä terrorismia ja islamilaisia ääriliikkeitä.

Tutkimukselleni ei löydy suoranaista vertailukohdetta, sillä aiemmat kehysanalyysia hyödyntäneet mediatutkimukset ovat tarkastelleet tapahtumien ja ilmiöiden, eivätkä yksittäisten henkilöiden, kehystämistä. Läheinen vertailukohde lienee syyskuun 11. päivän suomalainen uutisointi, jossa hallitseviksi kehyksiksi nousivat uskonnollinen kehys, kansallinen kehys ja kansainvälinen kehys. Uskonnollinen kehys rakentui syyskuun 11. päivän tutkimuksen yhteydessä esimerkiksi ilmaisuista, joissa tapahtumapäivää kutsuttiin tuomiopäiväksi. Lisäksi tapahtumaa käsiteltiin Suomen näkökulmasta todella laajasti, mistä syntyi kansallinen kehys. (Heikkilä, Landor ym. 2002, 11–13.) Tällaiset kehystämisen tavat puuttuivat tutkimuksestani. Tekijään liittyviä seikkoja ei peilattu Suomen tilanteeseen, ja uskonnollisuuden sijaan painottui

tekijän ”sekopäisyys”. Tulkitsen kehysten erilaisuuden johtuvat tutkimuskohteiden erilaisuudesta.

4.2 Suomalaisen ja ruotsalaisen aineiston vertailu

Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin aineistot kehystävät Tukholman pommi-iskun tekijän pääosin samalla tavalla, mutta erilaisin painotuksin. Molemmista aineistoista on löydettävissä samat hallitsevat kehukset, kenties siksi, että kyseiset lehdet edustavat omissa maissaan samankaltaista journalismia. Lehtien väliset erot syntyvät ennen kaikkea siitä, että tekijä ja tämän toteuttama isku ovat Dagens Nyheterille läheinen kotimaan uutinen ja Helsingin Sanomille hieman kaukaisempi ulkomaan uutinen. Selityksiä voi etsiä myös maiden journalistisista käytännöistä.

Suomen ja Ruotsin journalistiset kulttuurit muistuttavat paljon toisiaan niin historiallisesti kuin nykyäänkin. Molemmista maissa on todettu median olevan murroksessa, ja siten journalistista työtä määrittelevät lisääntynyt kilpailu, uudet mediat, yleisön fragmentoituminen ja journalistien muuttuneet työolot (esim. Wiik 2010, 193). Suomessa päivälehtien taloudellinen asema on ollut perinteisesti vahvempi kuin Ruotsissa, mutta molemmista maissa sanomalehdistön levikit ja lukijamäärät ovat olleet 1990-luvulta lähtien laskussa (Pulkkinen 2008, 51).

Muutoksista huolimatta tai ehkä niistä johtuen sekä Suomessa että Ruotsissa journalismin neljä tärkeintä periaatetta ovat tutkija Jorma Mäntylän ja Juha Karilaisen (2008, 60) mukaan samat: yksilön suoja, syrjintäkiellot rodun, etnisen taustan tai uskonnon perusteella, virheiden korjaaminen, totuudellisuus, rehellisyys ja tiedon oikeellisuus. Sävyerojakin löytyy, ja niitä voi tarkastella esimerkiksi vertaamalla maiden journalistien itselleen laatimia ohjeita. Mäntylä ja Karilainen (2008, 39) ovat muun muassa verranneet yleisen edun periaatteen tärkeyttä suomalaiselle ja ruotsalaiselle journalismille. Tähän periaatteeseen kuuluvat ”velvollisuus toimia vallan vahtikoirana”, ”sananvapaus”, ”yleisön oikeus esittää mielipiteitä” ja ”ihmisoikeudet”. Suomalaisissa lehtimiesten ja journalistien ohjeissa yleisen edun käsite esiintyi vahvasti aina vuoteen 2005 asti, jonka jälkeen yleisen edun käsite katosi ja sen korvasi väljemmin ajatus

yleisesti merkitsevästä ja yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista. Ruotsissa yleisen edun periaate elää journalistien ohjeissa yhä. Siitä on maininta yksilön suojan ja nimensuojan kohdalla. Tämän tutkimuksen aineistoon tämä ero ei heijastu, sillä Helsingin Sanomat ja Dagens Nyheter julkistivat tekijän henkilöllisyyden samassa aikataulussa, kolmen päivän kuluttua iskusta. Yleisen edun merkitystä tälle julkistukselle voidaan kyseenalaistaa.

Voidaan kuitenkin sanoa, että Helsingin Sanomat muodostaa kiihkoilijakehyksen Dagens Nyheteriä maltillisemmin. Dagens Nyheter käyttää suhteellisestikin katsottuna enemmän latautuneita termejä kuten *islamismi*, *ääri-islamismi* ja *jihadismi* kuin Helsingin Sanomat tekee. Painavimman leiman Dagens Nyheterin aineistoon lyö Ruotsin turvallisuuspoliisin virallisesta termistöstä lainattu ilmaus *våldsbejakande islamistisk extremism*, väkivaltainen ääri-islamismi. Helsingin Sanomat ei suomenna tätä termiä aineistossa kertaakaan, vaikka Helsingin Sanomien Tukholman kirjeenvaihtaja on varmasti ollut perillä ruotsalaisesta uutisoinnista. Molemmat lehdet problematisoivat tällaisen termistön käyttöä omalla tavallaan. Dagens Nyheterissä termistöä kommentoi haastateltu muslimi, kun taas Helsingin Sanomat loi itsenäisesti toimituksellista sisältöä, eli faktalaatikon, jossa termejä määriteltiin.

Maahanmuuttajakehys on Helsingin Sanomissa yksipuolisempi kuin Dagens Nyheterissä. Helsingin Sanomat ei juurikaan käsittele tekijän elämänvaiheita Britanniassa, vaikka hän olikin asunut siellä viimeisimmän kolmanneksen elämästään ja ilmeisesti saanut sieltä vaikutteita tekonsa toteuttamiseen. Tälle syynä voi olla palstatila, eli Dagens Nyheterissä on enemmän tilaa käsitellä pommi-iskua ja sen tekijää. Lisäksi ruotsalaismedialla ja -yhteiskunnalla on voinut olla halua vieraannuttaa tekijä ruotsalaisuudesta – kukapa haluaisi omia terroristin omakseen. Tätä vastaan tosin riitelee se, että tekijä kehystetään ruotsalaisaineistossa myös puhtaasti ruotsalaiseksi. Ruotsalaiskehys ei tosin nouse aineistossa hallitsevaksi, vaan pysyttelee harvinaisena kehyksenä.

Muslimikehys nousee Dagens Nyheterin aineistossa hallitsevammaksi kuin Helsingin Sanomissa, mutta kyseinen kehys on löydettävissä molemmista sanomalehdistä. Dagens Nyheterin muslimikehys on hyvin ristiriitainen suhteessa siihen, miten tekijä liitettiin osaksi Ruotsin ”muslimiyhteisöä”. Muun muassa Dagens Nyheterin pääkirjoituksessa muslimit

eristetään valtaväestöstä ja heitä syytetään tekijän motiivien hiljaisesta hyväksymisestä. Toisaalta Dagens Nyheter päästää monessa tekstissä ääneen ruotsalaismuslimeita, jotka haluavat pitää tekijän erillään Ruotsin muslimiyhteisöstä. Molemmat näkökulmat osallistuivat muslimikehyksen rakentamiseen.

Helsingin Sanomissa tällaista ristiriitaa ei ole, sillä muslimiyhteisöä ei päästetä ääneen. Suomalaislehti on kyllä käynyt tukholmalaismoskeijassa haastattelemassa ruotsalaismuslimeita, ja heitä siteerataan vierailulta kirjoitetussa jutussa, mutta muslimit eivät nouse jutun ensisijaisiksi kehystäjiksi. Dagens Nyheterissä Ruotsin muslimeita on haastateltu useaan otteeseen läpi koko tutkimusajanjakson. Näissä jutuissa kuvan ja tekstin välillä esiintyy ristiriitaa. Siinä missä tekstiaineisto kehystää tekijän luultavasti toimituksen tavoitteiden mukaisesti muslimiksi, kuva-aineisto ei tue muslimikehystä. Kuvien ruotsalais- ja brittimuslimit näyttäytyvät sympaattisina ja tavallisina ihmisinä vastakohtana väkivaltaiselle tekijälle, ja siten kuvat tukevat ennen kaikkea kiihkoilijakehystä. Tekstissä haastateltavat uskonnollisen vähemmistön edustajat vahvistavat toimituksen asettamia kehyksiä, mikä ruotsalaismediassa onkin yleistä. Median ”toiselle” ei anneta valtaa tuoda esiin mielipiteitä, jotka eivät jollain tapaa tue median itsensä tärkeinä pitämiä käsityksiä. (Hultén 2006, 155.) Kuvissa muslimit saavat vahvemmin oman kehyksensä julki.

Harvinaiset kehykset painottuvat suomalaisessa ja ruotsalaisessa aineistossa eri tavoin. Ruotsalaiskehys on vahvin Dagens Nyheterissä ja uhrikehys Helsingin Sanomissa. Kaikki harvinaiset kehykset ovat tosin löydettävissä molempien maiden aineistoista. Ruotsalaiskehysten vahvuus Dagens Nyheterissä selittyy sillä, että tapahtuma on pakottanut ruotsalaiset ja ruotsalaismedian pohtimaan, mitä ”ruotsalaisuus” todella tarkoittaa ja mitä kaikkea siihen sisältyy. Kansalliset järjestykset ja poikkeavuudet kun eivät ole pysyviä, vaan ne muuttuvat jatkuvasti (Malkki 1995). Siksi tekijän kansallisuuden määrittely on Dagens Nyheterin aineistossa horjunut.

Uhrikehys rakentuu ennen kaikkea kuvista, joissa esiintyy tekijän ruumis. Niitä on Helsingin Sanomien aineistossa enemmän kuin ruotsalaisaineistossa. Varsinaisista journalistista käytännöistä on vaikea etsiä tähän selitystä. Ruotsissa kuvamanipulaatioihin ja kuvien dokumentaarisuuteen suhtaudutaan tiukemmin kuin Suomessa (Mäntylä & Karinen 2008, 36),

joten voisi olettaa, että kuva ruumiista olisi yhtä käyttökelpoinen uutiskuva siinä missä muutkin. Syyt kuvavalintoihin löytyvät siis muualta, esimerkiksi hienotunteisuudesta.

4.3 Mahdollisia jatkotutkimusaiheita

Jo Karina Horsti (2005, 281) totesi oman tutkimuksensa yhteydessä, että vaikka kielelliset valinnat ja kuvalliset käytännöt ovatkin merkittäviä kehystämisen keinoja, ja tekstin tulkintaan perustuvat menetelmät pystyvät hyvin avaamaan hegemonisiksi muodostuneita kehyksiä, olisi seuraava askel otettava etnografiseen suuntaan: miten kehykset rakentuvat journalistisessa työprosessissa sekä miten yleisö tulkitsee mediakehyksiä.

Nämä kysymykset ovat pilkahtaneet esiin tämänkin tutkimuksen yhteydessä alusta alkaen. Kehysanalyysi on erittäin toimiva metodi vastakkainasetteluiden näkyväksi tekemiselle, mutta sanomalehtitekstien analysoiminen jättää ilmaan lukemattomia kysymyksiä, joihin tutkija ei voi tekstien antamien tietojen perusteella ottaa kantaa.

Yksi kysymys tämän tutkimuksen kohdalla oli esimerkiksi se, ovatko toimitukset neuvotelleet islamin ääri liikkeitä kuvaavien sanojen käyttöä vai ovatko he toimineet Pentti Raittilan (2004, 296–7) kuvailemin sanoin automaattiohjauksella ja antaneet piilevien kulttuuristen ajattelumallien suunnata kehystämistä. Entä mikä on lopulta vaikuttanut ensisijaisten kehystäjien valikoitumiseen, etenkin suomalaislehdessä, jossa ulkomailla asuvat vähemmistön edustajat eivät saaneet ääntään kuuluviin – käytännön ongelmat vai toimituksen haluttomuus. Millaisia resursseja sanomalehtien ulkomaankirjeenvaihtajilla nykyään on? Lisäksi voisi olla hyödyllistä tutkia termin *maahanmuuttaja* käyttöä suomalaislehdissä, kuten Ruotsissa (Brune 2002) on tehty.

Kaikessa tässä olisi mielekästä pitää yllä kansainvälisesti vertaileva näkökulma.

Monikulttuurisuuteen liittyvien ilmiöiden tutkiminen yhden maan rajojen sisällä antaa hyvin kapean näkökulman kysymyksiin, jotka hyötyisivät tieteellisen tutkimuksen sisäisestä monikulttuurisuudesta.

Lähteet

- Ahmed, Sara (2000): *Strange Encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. Routledge, London.
- Ampuja, Marko (2002): Saako terrorismia ymmärtää? Teoksessa Heikkilä, Heikki ja Helminen, Marjut (toim.): *Journalismikritiikin vuosikirja 2002*, 25–29. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampere.
- Anttila, Jorma (2007): *Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samaistuminen*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Bauman, Zygmunt (1997): *Sosiologinen ajattelu*. Vastapaino, Tampere.
- Brune, Ylva (2002): News Journalism on Racism and Cultural Diversity in Sweden. Teoksessa ter Wal, Jessika (toim.): *Racism and Cultural Diversity in the Mass Media*, 373–393. The European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna.
- Brune, Ylva (2003): Den mystiska kulturkrocken. ”Invandrarkillen” och ”invandrantjejen” i mediehändelsernas mitt. Teoksessa Tuft, Thomas (toim.): *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund*, 49–76. Skandinaviske perspektiver. Nordicom, Göteborg.
- Brune, Ylva (2004): *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistisk våld*. Göteborgs Universitet.
- Brune, Ylva (2006): Den dagliga dosen. Diskriminering i Nyheterna och Bladet. Teoksessa Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (toim.): *Mediernas vi och dom*, 89–122. Statens Offentliga Utredningar, Stockholm.
- D’Angelo, Paul (2002): News Framing as a Multipragmatic Research Program. A Response to Entman. *Journal of Communication*. 52(4):873–4.
- Dagens Nyheter (2012). Korta fakta. <http://www.dn.se/innfoo/info---hem/korta-fakta>. Luettu 15.3.2012.
- Entman, Robert M. (1991): Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*. 41:6–27.
- Entman, Robert M. (1993): Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*. 43, 51–59.
- Gamson, William A. & Lasch, Kathryn E. (1983): The Political Culture of Social Welfare Policy. Teoksessa Spiro, S. E. & Yuchtman-Yaar E. (toim.). *Evaluating the Welfare State. Social and Political Perspectives*. Academic Press, Paris.

Gitlin, Todd (1980): *The Whole World Is Watching*. University of California press, Berkeley.

Goffmann, Erving (1974): *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Northeastern University Press, Boston.

Hall, Stuart (1978): *Policing the Crisis: Mugging the State, and Law and Order*. Macmillan, Basingstoke.

Hall, Stuart (1992): Rasismi ideologisena diskurssina. Teoksessa Grossberg, Lawrence; Koivisto, Juha; Lehtonen, Mikko ja Uusitupa, Timo (toim.): *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Vastapaino, Tampere.

Hall, Stuart (1999): *Identiteetti*. Vastapaino, Tampere.

Hashem, Mahboub (1995): Coverage of Arabs in Two Leading U.S. Newsmagazines: Time and Newsweek. Teoksessa Kamalipour, Yahya R. (toim.): *The U.S. Media and the Middle East. Image and Perception*. Greenwood Press, Westport.

Heikkilä, Heikki; Landor, Pär ja työryhmä (2002): Journalismi automaattiohjauksessa. Teoksessa Heikkilä, Heikki ja Helminen, Marjut (toim.): *Journalismikritiikin vuosikirja 2002*, 8–18. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampere.

Hiltunen, Sinikka (1998): *Etninen sanasto*. Tampere University Press, Tampere.

Horsti, Karina (2002): Maahanmuuttojournalismi – välivaihe monikulttuuriseen journalismiin. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): *Etnisyys ja rasismi journalismissa*, 109–127. Tampere University Press, Tampere.

Horsti, Karina (2005): *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere University Press, Tampere.

Horsti, Karina (2007): Pohjoismaat: Tekstin tutkimuksesta tuotannon, käytön ja vastaanoton tutkimukseen. Teoksessa Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Luostarinen, Heikki; Nikunen, Kaarina & Pöyhtäri, Reeta: *Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita*, 41–56. Tampereen yliopisto, Tampere.

Hultén, Gunilla (2006): Främlingar i nationens spegel. Teoksessa Camauër, Leonor & Nohrstedt, Stig Arne (toim.): *Mediernas vi och dom*, 123–162. Statens offentliga utredningar, Stockholm.

Hämeen-Anttila, Jaakko (2004): *Islamin käsikirja*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

JSN. Journalistin ohjeet ja liite. http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/. Luettu 12.4.2012.

Karvonen, Erkki (2000): Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 2/2000.

- Keskinen, Suvi; Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) (2009): *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Kress, Gunther & van Leeuwen, Theo (1996): *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. Routledge, London & New York.
- Kullberg, Anssi (toim.) (2011): *Suomi, terrorismi, Supo. Koira joka ei haukkunut. Miksi ja miten Suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä?* Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Kunelius, Risto; Maasilta, Mari & Väliaverron, Jari (2007): Finland: Latent Liberalism and Explicit Pragmatism. Teoksessa Eide, Elisabeth; Hahn, Oliver; Kunelius, Risto & Schroeder, Roland (toim.): *Reading the Mohammed Cartoons Controversy: An International Analysis of Press Discourses on Free Speech and Political Spin*, 201–216. Projekt Verlag, Bochum.
- Kuusisto, Pekka (2000): *Ethnicity in Print. Implicit Linguistic Manifestations of the Construction of Ethnicity in British and Finnish Newspapers*. University of Helsinki, Helsinki.
- Lehtonen, Mikko (2001): *Syyskuun yhdennentoista merkitys*. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, Mikko (2004a): Johdanto. Säiliöstä suhdekimppuun. Teoksessa Lehtonen, Mikko; Löytty, Olli & Ruuska, Petri: *Suomi toisin sanoen*, 9–28. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, Mikko (2004b): Vieraus ja viisaus. Teoksessa Lehtonen, Mikko; Löytty, Olli & Ruuska, Petri: *Suomi toisin sanoen*, 247–270. Vastapaino, Tampere.
- Lehtonen, Mikko (2004c): Suomi on toistettua maata. Teoksessa Lehtonen, Mikko; Löytty, Olli & Ruuska, Petri: *Suomi toisin sanoen*, 121–148. Vastapaino, Tampere.
- LT-Levikkitalasto 2010. Levikintarkastus Oy.
- Linjakumpu, Aini (1999): *Poliittinen islam*. Like, Helsinki.
- Luostarinen, Heikki (1992): Vaihduktakuvia. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.): *Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Journalismikriittisiä kannanottoja pakolaisasioiden käsittelystä suomalaisissa tiedotusvälineissä*, 129–151. Tampereen yliopisto.
- Luostarinen, Heikki (2002): Journalism and Cultural Preconditions of War. Teoksessa Kempf, Wilhelm & Luostarinen, Heikki: *Journalism and the New World Order, Vol 2*. Nordicom, Göteborg.
- Luostarinen, Heikki (2007): Tietoa, terapiaa ja turbaaneja? Suomalaisen journalismin reaktiot kasvavaan maahanmuuttoon. Teoksessa Eskonen, Hanna; Horsti, Karina; Luostarinen, Heikki; Nikunen, Kaarina & Pöyhtäri, Reeta: *Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita*, 11–39. Tampereen yliopisto, Tampere.

Maasilta, Mari; Rahkonen, Juho & Raittila, Pentti (2008): *Islam suomalaisissa joukkoviestimissä*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, Julkaisuja A 103/2008, Tampere.

Maasilta, Mari & Raittila, Pentti (2008): Silmäyksiä islamin esittämiseen suomalaisessa journalismissa. Teoksessa Juntunen, Marko; Martikainen, Tuomas & Sakaranaho, Tuula (toim.): *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, 225–243. SKS, Helsinki.

Malkki, Liisa H. (1995): Refugees and Exile. From "Refugee Studies" to the National Order of Things. *Annual Review of Anthropology*. 24, 495–523.

Männistö, Anssi (1999): *Islam länsimaisessa hegemonisessa diskurssissa. Myyttis-ideologinen ja kuva-analyyttinen näkökulma sivilisaatioiden kohtaamiseen*. Tampereen yliopisto, Tampere.

Mäntylä, Jorma & Karilainen, Juha (2008): *Journalistietiikan kehitys Suomessa ja Euroopassa 1995–2007*. Tampereen yliopisto.

Perko, Touko (2001): Terrori-iskusta mediadraamaksi. Teoksessa Uskali, Turo (toim.): *Mediatesti syyskuun yhdestoista*, 4–7. Mediainstituutti, Jyväskylä.

Pietikäinen, Sari (2000): *Discourses of Differentiation. Ethnic representations in newspaper texts*. University of Jyväskylä, Jyväskylä.

Pietikäinen, Sari (2002): Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): *Etnisyys ja rasismi journalismissa*, 14–30. Tampere University Press, Tampere.

Pietilä, Veikko (1995): *Tv-uutisista, hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutuissa*. Vastapaino, Tampere.

Pulkkinen, Hannu (2008): *Uutisten arkkitehtuuri. Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto*. Jyväskylän yliopisto.

Raittila, Pentti (toim.) (2002): *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Suomen Journalistiliitto ja Tampere University Press, Tampere.

Raittila, Pentti (2004): *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä*. Tampere University Press, Tampere.

Ridell, Seija (1998): *Tolkullistamisen politiikka. Televisiouutisen vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tampereen yliopisto.

Seppänen, Janne (2001): *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Vastapaino, Tampere.

Seppänen, Janne (2005): *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Vastapaino, Tampere.

SJF. Spelregler för press, radio och TV.

http://www.sjf.se/portal/page?_pageid=53,38437&_dad=portal&_schema=PORTAL. Luettu 12.4.2012.

SOU (2006): *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning. Slutbetänkande av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*. Statens offentliga utredningar, Stockholm.

Sundell, Björn; Ylikahri, Ville & Yliselä, Paula (2011): *Liikkeitä laidasta laitaan. Populismin nousu Euroopassa*. Ajatuspaja e2, Ajatushautomo Magma ja Vihreä Sivistysliitto, Helsinki.

Taira, Teemu (2008): Islamin muuttuva julkisuuskuva. Tapaustutkimus Helsingin Sanomista 1946-1994. Teoksessa Juntunen, Marko; Martikainen, Tuomas & Sakaranaho, Tuula (toim.): *Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa*, 200–224. SKS, Helsinki.

van Dijk, Teun A. (1987): *Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Sage Publications, London.

Väliverronen, Esa (1995): Metsä sairastaa. Ympäristöuhkan määrittely sanomalehdissä. *Tiedotustutkimus* 4/1995.

Väliverronen, Esa (1996): *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Vastapaino, Tampere.

Wiik, Jenny (2010): *Journalism in Transition. The Professional Identity of Swedish Journalists*. University of Gothenburg.

Liite

Helsingin Sanomissa ja Dagens Nyheterissä 12.–18.12.2010 julkaistujen tekstien suorat viittaukset pommi-iskun tekijään.

Tekijään liitetyt termit

”mies”	HS12.12.
”man”	DN12.12. DN13.12.
”epäilty”	HS13.12.
”gärningsman”	DN13.12. DN17.12.
”Tukholman epäilty oli kiivailija”	HS14.12.
”tekijä”	HS13.12.
”28-vuotias mies”	HS13.12. HS14.12.
”i går skulle ha fyllt 29”	DN13.12.
”isolerad ung man”	DN13.12.
”28-vuotias epäilty”	HS14.12.
”28-årige Taimour Abdulwahab”	DN14.12.
”självmordsbombaren”	DN13.12. DN13.12. DN14.12. DN16.12. DN17.12. DN18.12.
”Tukholman itsemurhapommittajaksi epäilty”	HS14.12.
”itsemurhaiskijä tuskin toimi yksin”	HS14.12.
”Ruotsin itsemurhapommittajan kohteena”	HS15.12.
”itsemurhapommittaja”	HS15.12.
”Tranåsin terroristi”	HS14.12.
”ruotsalaisterroristi”	HS15.12.
”terrorist”	DN16.12.
”terrori-iskua yrittäneeltä”	HS17.12.
”yksinäinen sekopää”	HS13.12.
”en isolerad galning”	DN13.12.
”en ensam galning”	DN14.12.
”en sjuk människa”	DN16.12.

”galen”	DN18.12.
”Ruotsin pommimies”	HS14.12.
”Tukholman pommimies”	HS19.12.
”sama sivusto kertoi pommimiehen henkilöllisyyden”	HS14.12. HS15.12. HS17.12.
”bombmannen”	DN15.12. DN16.12. DN17.12. DN18.12.

Tekijään liitetty kansallisuus

”en man boende i södra Sverige”	DN12.12.
”28-vuotias Irakista Ruotsiin teini-iässä muuttanut mies”	HS13.12.
”Ruotsissa kasvanut mies, jonka juuret ovat Irakissa”	HS13.12.
”Irakissa syntynyt, Ruotsissa kasvanut mies”	HS13.12.
”Ruotsissa kasvanut mies, joka on kirjoilla irakilaisten vanhempiensa luona Tranåsissa”	HS13.12.
”född i Bagdad och kom till Sverige 1992”	DN13.12.
”Ruotsiin Lähi-idästä muuttanut nuori mies”	HS14.12.
”syntyi Irakissa 1981. Muutti Ruotsiin 1992 ja asui perheineen Tranåsissa.”	HS14.12.
”Irakissa syntynyt ja Ruotsissa teinivuotensa (1992-2001) asunut Abdulwahab”	HS14.12.
”han kommer från Mellanöstern”	DN14.12.
”han kom till Sverige 1992”	HS14.12.
”mikä sai Tranåsissa koulut käyneen kaverin --”	HS14.12.
”Irakissa syntynyt ja Ruotsin kansalaisuuden vuonna 1992 saanut”	HS14.12.
”asui Ruotsissa Tranåsin pikkukauoungissa, mutta viime vuosina hän on asunut pääosin Britanniassa”	HS14.12.
”Baksh visste inget om hans kopplingar till Sverige”	DN14.12.
”fyllde elva år i slutet av 1992 när hans familj kom till Sverige. Han växte upp och gick i skola i Tranås.”	DN14.12.
”han kom hit 1992, tio år gammal, tillsammans med sin familj från Mellanöstern”	DN14.12.
”hade sina rötter i Irak”	DN15.12.
”10-vuotiaana Ruotsiin tullut kaveri”	HS18.12.
”svensken lämnade Islamic Centre”	DN14.12.
”den svenske självmordsbombaren”	DN15.12. DN17.12. DN18.12.

”varit svensk medborgare i arton år”	DN14.12.
”tausta on Irakista, ja hän on maahanmuuttaja”	HS13.12.
”föräldrar i Tranås”	DN13.12.
”miehen vanhemmat asuvat yhä Ruotsissa Tranåsin pikkukaupungissa”	HS14.12.
”han har systrar och föräldrar i Tranås där han växte upp”	DN14.12.
”tutkinto britannialaisesta yliopistosta”	HS13.12.
”studerat i Luton”	DN13.12.
”studerat i Luton i England”	DN13.12.
”muutti Britanniaan 2001 opiskellakseen Bedfordshiren yliopistossa Lutonissa”	HS14.12.
”muutti Lutoniin 2001 opiskelemaan fysioterapiaa”	HS14.12.
”han ska enligt egna uppgifter ha flyttat till Engöand 2001 och utbildade sig där som sjukgymnast i Luton.”	DN14.12.
”direkt efter studenten lämnade han Sverige och flyttade till England för att bli naprapat”	DN14.12.
”flyttade till Storbritannien”	DN14.12.

Tekijään liitetty radikalismi

”åkte till Mellanöstern för att jobba utan för jihad”	DN13.12.
”okänd jihadist”	DN17.12.
”yritti levittää radikaalia islamismia”	HS14.12.
”hän yritti edistää siellä radikaalia islamismia”	HS14.12.
”kiinnostui ehkä siellä radikaalista islamista”	HS14.12.
”argumenterade för en extrem islamistisk världsbild”	DN14.12.
”här blev han en extrem islamist”	DN15.12.
”suhteen ääri-islamisteihin”	HS16.12.
”esitteli radikaaleja ajatuksiaan Facebookissa ja muilla nettifoorumeilla, joilla hänet tiettävästi tunnettiin ”pyhänä soturina”.”	HS14.12.
”levitti radikalismia myös Facebookissa”	HS14.12.
” – verkar han ha genomgått en ”radikalisering” som består i stöd för terrorattentat i islams namn”	DN14.12.
”radikalisoituminen tapahtui ilmeisesti vasta Britanniassa”	HS14.12.
”för att propagera för sin radikala tolkning av islam”	DN14.12.
”knuten till någon terroristorganisation”	DN14.12.

”kopplingar till terrornätverk eller personer som företräder våldbejakande islamism”	DN17.12.
”pyhä soturi”	HS14.12.
”hade skaffat sig sina politiskt extrema uppfattningar utomlands”	DN14.12.
”blev i England färgad av det extrema partiet Hizb-ut-Tahrir”	DN15.12.
”var bara en av flera unga muslimska studenter”	DN15.12.
”det inte var en riktig muslim”	DN16.12.

Muut tekijään liitetyt määritteet

”gift och har två barn, men söker en andra fru för att ha fler barn”	DN13.12.
”meni naimisiin 2004 ja sai vaimonsa kanssa kolme lasta. Etsi internetissä toista vaimoa.”	HS14.12.
”kiivas perheenisä, joka etsi toista vaimoa”	HS14.12.
”myös ruotsalaisella pienyrittävaimolla oli juuret Lähi-idässä. Esikoinen syntyi 2006, toinen 2008 ja kolmas lapsi viime kesänä. Silti Abdulwahab etsi toista vaimoa muslimien treffipalvelussa, hakuilmoituksen mukaan ensimmäisen vaimon luvalla”	HS14.12.
”barnens mor kommer från en förort i Stockholm”	HS14.12.
”familjen är trevlig -- rara människor”	DN13.12.
”vaikutti ihan mukavalta perheeltä”	HS14.12.
”berättade stolt om sina två små döttrar och han just hade fått en son”	DN14.12.
”en man som var arg och upprörd över invasionen av Irak”	DN14.12.
”hän ei ollut mukava mies – vaikutti jotenkin rikolliselta”	HS14.12.
”han var mycket vänlig och hjälpsam”	DN14.12.
”en helt vanlig social kille”	DN14.12.
”han verkade lycklig och berättade att han mådde fint eftersom han hade två flickor och nu också hade fått en liten pojke.”	DN14.12.
”hans tidigare klasskamrater i Tranås beskriver honom som en vanlig utåtriktad kille”	DN14.12.
”koripalloa pelaava”	HS14.12.
”sai koulussa hyviä arvosanoja ja harrasti koripalloa”	HS14.12.

- ”han lärde sig svenska snabbt och hans ippväxt beskrivs som helt normal. 1998 började han naturprogrammet på Holavedsgymnasiet, strax utanför stadskärnan, där han tog studenten 2001 med goda betyg.” DN14.12.
- ”förefaller ha levt ett vanligt liv Tranås och spelade basket för den lokala klubben” DN14.12.
- ”en basketspelare i Tranås idyllen, med normala betyg” DN14.12.

Tekijään liitetyt ilmiöt, islam ja radikalismi

- ”nuoret jihadistisesti ajattelevat miehet” HS13.12.
- ”jihadistiryhmät löytävät aina syyn iskuilleen” HS13.12.
- ”kiihkoislamilaisen jihadismin keskeiset järjestöt” HS14.12.
- ”det finns naturligtvis andra sätt att kontrollera jihadister” DN14.12.
- ”jihads unga män i Sverige” DN14.12.
- ”yksi tai useampi islamisti” HS13.12.
- ”islamistien mustavalkoista maailmankuvaa” HS14.12.
- ”islamistisivusto” HS15.12.
- ”ovatko kaikki terroristit islamisteja” HS15.12.
- ”pääosa Säpon seuraamista islamistiaktivisteista on miehiä” HS16.12.
- ”kuinka moni Ruotsin islamisteista on ollut” HS16.12.
- ”maailmanlaajuisiin ääri-islamistisiin pyrkimyksiin” HS14.12.
- ”Sverige -- inte ha tagit -- islamisk extremism på allvar” DN14.12.
- ”radikala islamister har tidigare visat de inte drar sig för att angripa europeiska städer” DN14.12.
- ”[Luton] har kommit att förknippas med islamistisk extremism” DN14.12.
- ”Abdulwahabs tolkningar av religionen var den som islamiska extremister har, och som behövs för att lägga grunden för islamistisk terror” DN14.12.
- ”turvallisuspoliisi seuraa kahtasataa radikaalia islamistia” DN16.12.
- ”så ser islamiska extremisten ut” DN16.12.
- ”att motverka islamistisk fundamentalism” DN16.12.
- ”stöd till avhoppare från extrema islamistgrupper” DN16.12.
- ”-- har Danmark en ”brutalt öppen” diskussion om militanta islamister” DN14.12.
- ”-- ska Säpo presentera en rapport om den våldsbejakande extremistiska islamismen i Sverige” DN14.12.
- ”de är -- ofta äldre än andra våldsamma extremister” DN16.12.
- ”de våldsbejakande islamistiska fanatikerna i Sverige” DN16.12.
- ”våldsbejakande islamistisk extremism, som Säpo kallar

fenomenet”	DN16.12.
”en -- handlingsplan mot våldsbejakande extremism”	DN16.12.
”de unga extremisterna kommer från hela världen”	DN18.12.
”alla ”mujahdin” -- uppmanas att slå till”	DN13.12.
”muslimien mukana Ruotsiin tulisi uhka terrorista”	HS13.12.
”100 000 muslimer i Sverige”	DN13.12.
”unga muslimer --- lockas till extrema grupper med koppling till terrorism”	DN13.12
”[Luton] -- en plats där flera unga brittiska muslimer genomgått en radikaliserings”	DN14.12.
”att motverka radikaliserings bland muslimer”	DN16.12.
”viktigt hur muslimer i Sverige kommer att behandlas”	DN16.12.
”enskilda personer i den muslimska världen”	DN16.12.
”Ruotsin muslimit”	HS17.12.
”det skadar allra mest --- oss muslimer”	DN13.12.
	DN18.12.
”alla muslimer känner sig utpekade”	DN16.12.
”terrori-isku järkytti muslimit”	DN18.12.
”en sann muslim har inget att göra med terrorhandlingar”	DN18.12.
”uskonkiihkoon verhoutuvien terrorisminlietsojien tavoite”	HS14.12.
”polis -- måste ta hotet från religiösa fanatiker på -- allvar”	DN14.12.
”någon extrem variant av politisk eller religiös ideologi”	DN14.12.
”därför blir de fanatiker”	DN16.12.
”de har varit anarkister, högextremister, kristna och på senare tid muslimska fundamentalister”	DN14.12.
”dem som skolats in i ett extremt tänkande”	DN14.12.
”svensk plan saknas mot extremister”	DN14.12.
”islamisk samling vill rädda unga från att bli extremister”	DN14.12.
”inte heller finns någon martyrkultur att tala om”	DN14.12.
”missnöjesterrorism”	DN14.12.
”Abdulwahabs -- surfande till personer utomlands som har kopplingar till terrorism”	DN14.12.
”gemensamma drag för personer som radikaliseras”	DN14.12.
”de flesta självmordsbombare är unga”	DN14.12.
”al-Qaida-ideologen Seikh Abu Muhamed al Maqdisi”	DN14.12.

”sajten Shumokh al-Islam”	DN15.12.
”Al-Qaida väittää”	HS15.12.
	HS17.12.
	DN18.12.
”terroristiverkosto al-Qaidaan”	HS15.12.
”terroristen Samir Kahn”	DN17.12.
”jihadisten Samir Kahn -- som propagerar för en våldsriktad islamism”	DN17.12.
”Khan är sinnebild för extrem islamism”	DN17.12.

Tekijään liitetyt ilmiöt, kansallisuus

“två svenskar har sprängt sig till döds i Irak”	DN13.12.
“två svenska medborgare har tidigare sprängt sig till döds”	DN13.12.
”även om svenska medborgare varit inblandade i sådana attentat utomlands”	DN14.12.
”kolmisenkymmentä Ruotsin kansalaista on lähtenyt terroristien leireille”	DN16.12.
“maahanmuuttajat ja varsinkin muslimimaahanmuuttajat”	HS13.12.
“personer i andra och tredje generationen av invandrare”	DN13.12.

Tekijään liitetyt ilmiöt, muut

“äkäisille nuorille miehille”	HS13.12.
”utövarna är ofta unga, relativt välutbildade män”	DN14.12.